

Belangrijke waterbeheerkwesties

Keuzes voor schoon water, met inbreng van het Planbureau voor de Leefomgeving en maatschappelijke organisaties

Inhoud

Inleiding	3
Aanleiding	3
Vorm	3
Gebruik van het document	3
Proces	4
Stroomgebiedbeheerplannen van 2009	5
Oppervlaktewater	5
Grondwater	7
Uitvoering maatregelen	7
Samenvatting rapportage evaluatie waterkwaliteit van het Planbureau voor de Leefomgeving	8
Uitvoering en doelbereik	8
Uitvoering en huidige toestand	8
Trends en toekomstig doelbereik	10
Opgaven voor de verbetering van waterkwaliteit	11
Nutriënten en hydromorfologie	11
Stoffen en temperatuur	12
Verdroging	13
Kleine wateren	14
Gezondheidsaspecten	14
Waardering van waterkwaliteit	15
Gebruiker/vervuiler betaalt	16
Handelingsopties	16
Belangrijke waterbeheerkwesties volgens maatschappelijke organisaties	19
Drinkwater	19
Industrie	22
Energie/waterkracht	25
Landbouw	26
Natuur	29
Sportvisserij	31
Beroepsvisserij	34
Beroepsscheepvaart	36
Nota van antwoord op de inspraakreacties	38

Synthese	39
Aanpak	39
Hoe goed is de watertoestand op dit moment?	39
Voortgang bij het oplossen van bekende problemen	39
Nieuwe stoffen als toekomstige waterbeheerkwesties	40
Overeenkomsten in waterbeheerkwesties van maatschappelijke organisaties	40

Inleiding

Aanleiding

Artikel 14.1.b van de Kaderrichtlijn Water (KRW) vraagt de lidstaten een tussentijds overzicht te maken van de belangrijke waterbeheerkwesties in het stroomgebied. 'Belangrijke waterbeheerkwesties' zijn onderwerpen die de realisatie van de milieudoelstellingen van de richtlijn, zoals vermeld in art. 4 KRW, in de weg staan. Waterbeheerkwesties kunnen leiden tot achteruitgang van aquatische ecosystemen en bescherming, verbetering en herstel in de weg staan. De belangrijke waterbeheerkwesties vormen het vertrekpunt voor het vaststellen van de opgave om een goede toestand van oppervlakte- en grondwater te realiseren, met het oog op bescherming en duurzaam gebruik van water. Het voorliggende document geeft een overzicht van de belangrijke waterbeheerkwesties.

Vorm

Veel belangrijke waterbeheerkwesties zijn gelijk voor alle stroomgebieden. Daarom is gekozen voor één document voor alle vier nationale stroomgebieden.

Tijdens themabijeenkomsten van begin 2011 hebben maatschappelijke organisaties verzocht om actief te mogen bijdragen aan het benoemen van waterbeheerkwesties. Dit is vastgelegd in het Werkprogramma Stroomgebiedbeheerplannen 2015¹. Het document bestaat daarom uit drie onderdelen:

1. Het rijk schetst de belangrijke waterbeheerkwesties op grond van de stroomgebiedbeheerplannen van 2009 en de bijbehorende internationale delen. Daarbij wordt betrokken de stand van zaken van de uitvoering van maatregelen uit de plannen van 2009.
2. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft een evaluatie uitgevoerd van het waterkwaliteitsbeleid, waarin onder andere de belangrijkste waterkwaliteitsopgaven zijn beschreven². Het Planbureau heeft het rapport 'Kwaliteit voor later 2; Evaluatie van het waterkwaliteitsbeleid' samengevat en dit is integraal overgenomen.
3. Maatschappelijke organisaties geven belangrijke waterbeheerkwesties vanuit hun perspectief aan. Er zijn bijdragen opgenomen van Drinkwater, Industrie, Energie/waterkracht, Landbouw, Natuur, Sportvisserij, Beroepsvisserij en Beroepsscheepvaart. Volgens een vast patroon (Kamer motie) geven zij aan waar de toestand (van oppervlaktewaterkwaliteit en grondwater kwaliteit- en kwantiteit) in hun ogen tekort schiet. En welke oplossingsrichtingen zij daarvoor zien.

Aan het eind staat een korte synthese van het rijk.

Gebruik van het document

Sommige van de waterbeheerkwesties richten zich tot de rijksoverheid, andere tot de regionale partijen (inclusief Rijkswaterstaat).

De belangrijke waterbeheerkwesties die zich tot de rijksoverheid richten zullen worden geagendeerd bij de opvolger van het Nationaal Waterplan en andere relevante structuurvisies.

De belangrijke waterbeheerkwesties die zich richten tot de regio worden in de eerste helft van 2013 door de autoriteiten in de deelstroomgebieden nader uitgewerkt voor het eigen gebied. Het nationale document met belangrijke waterbeheerkwesties vormt samen met de eigen specifieke gebiedsproblemen het vertrekpunt voor de opgave per waterlichaam en de eventueel benodigde aanvullende maatregelen. Dit is onderdeel van de gebiedsprocessen en resulteert in de actualisatie van de karakterisering conform artikel 5 KRW.

---

¹ <http://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/kaderrichtlijn-water>

² <http://www.pbl.nl/publicaties/2012/kwaliteit-voor-later-2-evaluatie-van-het-waterkwaliteitsbeleid>

De wijze waarop de regionale partijen de gebiedsprocessen organiseren, is aan de regionale partijen zelf. In het Werkprogramma Stroomgebiedbeheerplannen 2015 is wel gesteld dat daarbij alle relevante partijen betrokken dienen te worden. De beheerkwesties die bij de gebiedsprocessen worden per waterlichaam vastgesteld, worden vastgelegd in de factsheets. De factsheets worden na 2013 bestuurlijk vastgesteld als onderdeel van de plannen van waterschappen, provincies en Rijkswaterstaat en vormen de basis voor de waterlichaamspecifieke informatie in de stroomgebiedbeheerplannen van 2015.

Proces

Het document is opgesteld in de tweede helft van 2012. Na bestuurlijke vaststelling in de Stuurgroep Water (22 november 2012) is het ontwerp-document beschikbaar gesteld voor actieve betrokkenheid en raadpleging (KRW artikel 14.2). Vanaf 22 december 2012 heeft het document voor 6 maanden formeel ter inzage gelegen. In de eerste helft van 2013 zijn bovendien themabijeenkomsten georganiseerd met maatschappelijke organisaties. Na verwerking van de reacties is het document vastgesteld door het Projectteam Water. Hiermee is het document afgerond, conform de KRW minstens twee jaar vóór het begin van de planperiode waarop het plan betrekking heeft.

Stroomgebiedbeheerplannen van 2009

In de stroomgebiedbeheerplannen van 2009 zijn de significante belastingen vermeld (hoofdstuk 5) en de eerste resultaten van het monitoringsprogramma (hoofdstuk 4.6). Om de toestand van waterlichamen te verbeteren is er een maatregelprogramma opgesteld (hoofdstuk 6); de tabellen 6-1 geven aan hoe het maatregelprogramma ingrijpt op de belastingen. Dit, gecombineerd met de stand van zaken van de uitvoering van maatregelen, vormt het vertrekpunt voor de belangrijke waterbeheerkwesties.

Oppervlaktewater

Tabel 1 geeft aan welke belastingen in 2009 als (zeer) belangrijk zijn vermeld per stroomgebied. Een deel van de (hydro)morfologische belastingen gaf aanleiding om waterlichamen de status sterk veranderd of kunstmatig te geven. In dat geval is er alleen sprake van een waterbeheerkwestie indien er onvoldoende mitigatie van de negatieve effecten van de belasting heeft plaatsgevonden.

Tabel 2 vat de beoordeling van de chemische toestand van het oppervlaktewater in 2009 samen per stroomgebied. Tabel 3 vat de beoordeling van de ecologische toestand van het oppervlaktewater in 2009 samen per stroomgebied. Daarbij is gekozen voor een presentatie die meer inzicht biedt dan het one-out-all-out oordeel, zoals voorgeschreven door de richtlijn.

	Rijn	Maas	Schelde	Eems
Puntbronnen				
Rioolwaterzuiveringsinstallaties	b	b	b	b
Riooloverstorten		b		
Diffuse bronnen				
Run off (afstromend wegwater en regenwaterriolen)	b	b	b	b
Landbouwgronden	zb	zb	zb	zb
Verkeer (weg/rail) en infrastructuur	b	b	b	zb
Overig (vooral atmosferische depositie)	b	b	zb	b
Waterbeweging en morfologie				
Hoogwaterbescherming: dijken, dammen, kanalen			b	
Wateroverdracht (wateraanvoer en/of -afvoer)	b			
Sluis (ook gemaal): verlagen waterstand	b	b		
Stuw : verschil waterstand: verhogen waterstand	b	b	zb	
Kanaliseren c.q. normaliseren van de waterloop	b	zb		
Verlies oeverzones en overstromingsvlaktes	b	zb		b
Oeververdediging, duikers, overkluizing, kribben	b	b	zb	b
Versnelde waterafvoer	b	zb		
Baggeren c.q. verdiepen				b
Baggeren c.q. verdiepen in estuaria en kustzones	b			
Barrières (passeerbaarheid gemalen, stuwen, dammen)	zb	zb	zb	b
Ontwatering (veenoxidatie en bodemdaling)	b			
Andere belastingen				
Intensief beheer en onderhoud (incl. oevers)	zb	zb		
Uitheimse dieren/planten	b			
Bovenstroomse aanvoer (voorbelasting buitenland)		b	b	
Overige		b		

Tabel 1. Belangrijke (b; 15-50% van de waterlichamen) en zeer belangrijke (zb; >50% van de waterlichamen) belastingen voor het oppervlaktewater. Gebaseerd op tabellen 5-5, 7, 8, 9 en 10 van de stroomgebiedbeheerplannen van 2009.

	Rijn	Maas	Schelde	Eems
1. Percentage waterlichamen dat niet voldoet	15	51	13	41
2. Stoffen (% waterlichamen met meer dan 2% normoverschrijding)				
Som benzo(g,h,i)peryleen en indeno(1,2,3-c,d)pyreen	6-10		2-5	
Cadmium	2-5	11-25	2-5	
Tributyltin	2-5		6-10	26-50
Kwik	2-5	6-10		
Som benzo(b)fluorantheen en benzo(k)fluorantheen	2-5	6-10		
Benzo(a)pyreen	2-5			
Trifluraline		6-10		
Endosulfan (som alfa- en beta-isomeer)		6-10		
Diuron			2-5	
Isoproturon				2-5

Tabel 2. (1) Toestandoordeel chemie oppervlaktewater en (2) de daarvoor verantwoordelijke stoffen. Gebaseerd op figuur 4-1 en tabel 4-1 van de stroomgebiedbeheerplannen van 2009.

	Rijn	Maas	Schelde	Eems
1. Percentage waterlichamen dat niet voldoet voor				
Algen	52	47	61	63
Waterplanten	78	62	95	67
Macrofauna (kleine waterdiertjes)	80	87	40	95
Vis	69	67	82	100
2. Algemene fysische chemische parameters (% waterlichamen met normoverschrijding)				
Nutriënt P	51	68	17	45
Nutriënt N	43	69	91	36
Doorzicht	73	62	76	44
Zuurstof	8	20	36	5
3. Algemene fysische chemie (% waterlichamen met meer dan 2% normoverschrijding)				
Koper	51-75	51-75	26-50	51-75
Zink	26-50	51-75	26-50	26-50
Ammonium	26-50	26-50	2-5	
Dimethoat		11-25		
Primicarb		11-25		
Benzo(a)antraceen		11-25	6-10	
Tetrabutyltin	2-5		6-10	
Kobalt	2-5	6-10	2-5	
Thallium	2-5	6-10	2-5	
Vanadium			2-5	
Boor			2-5	
Molybdeen			2-5	
Uranium			2-5	
Som PCB's	2-5	6-10	2-5	
Metolachloor	2-5	6-10		
Malathion		6-10		
Linuron		2-5		
Triazofos		2-5		

Tabel 3. Toestandoordeel ecologie oppervlaktewater voor (1) biologie, (2) algemene fysisch chemische parameters en (3) specifieke verontreinigende stoffen. Gebaseerd op figuur 4-2, 3 en tabel 4-4 van de stroomgebiedbeheerplannen van 2009.

Grondwater

Tabel 4 geeft aan welke belastingen in 2009 als (zeer) belangrijk zijn vermeld per stroomgebied.

	Rijn	Maas	Schelde	Eems
Puntbronnen: Bodemverontreinigingen		b		
Diffuse bronnen: Landbouwgronden	b	b	b	b
Kunstmatige onttrekkingen: Grondwateraanvulling	b		b	

Tabel 4. Belangrijke belastingen (b) voor grondwaterlichamen. Gebaseerd op tabel 5-11 van de stroomgebiedbeheerplannen van 2009.

Het oordeel over de kwantitatieve toestand van grondwaterlichamen was overal goed op grond van tabel 4-5 van de stroomgebiedbeheerplannen van 2009. Daarbij is wel aangegeven dat er een opgave ligt voor de aanpak van verdroging, met name gekoppeld aan de doelen van de Natura2000 gebieden.

Het oordeel over de chemische toestand van grondwaterlichamen was niet goed in 9 van de 23 waterlichamen. Dit werd deels veroorzaakt door achtergrondgehalten (Cl, P en As), maar in 2 waterlichamen als gevolg van nitraten en in 3 waterlichamen als gevolg van bestrijdingsmiddelen (stroomgebiedbeheerplannen 2009, tabel 4-6 en 7).

Uitvoering maatregelen

In de stroomgebiedbeheerplannen is een pakket maatregelen geformuleerd voor de planperiode 2009-2015 en voor de periode 2016-2027. De maatregelen voor de periode na 2016 zijn in veel gevallen globaal vermeld. Of er zijn onderzoeksmaatregelen geformuleerd naar de oorzaken en/of optimale oplossingen van problemen, die in een volgende fase concreet gemaakt moeten worden in uitvoeringsmaatregelen.

De richtlijn bepaalt dat de maatregelen voor de planperiode 2009-2015 uiterlijk 22 december 2012 operationeel moeten zijn. Via Water in Beeld³ wordt de Kamer jaarlijks geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering. Op grond van de rapportage in mei 2012 kan worden gesteld dat de uitvoering in 2010 en in 2011 op schema is. Er is wel reden om aan te nemen dat niet alle maatregelen tijdig worden uitgevoerd. Dit komt door onzekerheid over de beschikbaarheid van middelen uit het Investeringsbudget Landelijk Gebied. Bovendien is ongeveer een derde van het maatregelenpakket voor het hoofdwatersysteem getemporeerd tot na 2015.

³ Water in Beeld. Voortgangsrapportage Nationaal Waterplan en Bestuursakkoord Water over het jaar 2011. Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Samenvatting rapportage evaluatie waterkwaliteit van het Planbureau voor de Leefomgeving⁴

De waterkwaliteit is in de afgelopen decennia aanzienlijk verbeterd. Het water in Nederland voldoet voor zwemmen, drinkwater, landbouw, recreatie en sportvisserij grotendeels aan de gestelde doelen. Maar dit geldt niet voor de ecologie. Recreatie en beleving gelden voor veel mensen als het belangrijkste waterkwaliteitsdoel.

De maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn momenteel in uitvoering. Een deel van de financiering is na 2015 echter onzeker, en door de bezuinigingen (op het KRW-budget rijkswateren en in de Bestuursakkoorden Water en Natuur) zal de ecologische waterkwaliteit in de periode tot 2027 naar verwachting maar weinig verbeteren. Bovendien biedt de Nederlandse implementatie van de KRW geen ecologische bescherming voor kleine wateren van bijzondere waarde en draagt deze niet bij aan het oplossen van de verdroging van natuurgebieden.

Inrichting, stroming en peilbeheer, nutriënten en vismigratie vormen de belangrijkste beperkingen voor een goede ecologie. Daarnaast is er nog onzekerheid over de ecologische effecten van gewasbeschermingsmiddelen en is het beleid voor medicijnresten en andere microverontreinigingen nog onduidelijk.

De mogelijkheden om de ecologische doelen te halen met innovatieve maatregelen zijn beperkt; mogelijk zijn er wel kansen in het sluiten van kringlopen en precisielandbouw. Ook de huidige beperkte toepassing van het profijtbeginsel is geen stimulans voor het halen van de ecologische waterdoelen. Zo is de bijdrage van de landbouw aan het waterbeheer niet gekoppeld aan de aanzienlijke milieubelasting.

Omdat de ecologische waterdoelen vaak niet zijn te verenigen met de huidige landbouwpraktijk, vragen deze onverenigbare ambities om een meer integrale ruimtelijke visie met herprioritering van de doelen: in wat voor Nederland willen we leven?

Uitvoering en doelbereik

Uitvoering en huidige toestand

Aan de waterkwaliteit zijn verschillende doelen gerelateerd

Het nationale waterkwaliteitsbeleid vloeit voort uit de Kaderrichtlijn Water (KRW). Doel van de KRW is het bevorderen van duurzaam watergebruik en een betere bescherming van het grondwater en oppervlaktewater. Het omvat niet alleen de bescherming van de aquatische en waterafhankelijke terrestrische ecosystemen en daaraan verbonden Natura 2000-gebieden, maar ook van het gebruik door de mens voor drinkwater, industrie, recreatie, zwemmen, beroeps- en sportvisserij. Bescherming van de meer visuele belevingswaarde en de cultuurwaarde (historisch, architectonisch) van water is geen direct doel van de KRW. Al deze doelen kunnen dus heel verschillend zijn en verschillende eisen stellen. Zo stelt drinkwater alleen eisen aan de chemische en bacteriologische kwaliteit. De aquatische ecologie stelt daarbovenop ook eisen aan de inrichting en de stroming. Bij terrestrische ecosystemen speelt naast een goede waterkwaliteit ook het grondwaterregime en kwel een rol (verdroging).

---

⁴ Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft eind 2012 een evaluatie uit van het waterkwaliteitsbeleid uitgebracht. In deze evaluatie is ingegaan op de chemische en ecologische kwaliteit van het water, en op kwalitatieve- en kwantitatieve aspecten als verdroging en peilbeheer. Dit hoofdstuk is een door het Planbureau gemaakte samenvatting van het rapport Kwaliteit voor later 2 - Evaluatie van het waterkwaliteitsbeleid.

De uitvoering KRW-maatregelen loopt, de financiering na 2015 is een knelpunt

Twee jaar na publicatie zijn de meeste maatregelgroepen uit de stroomgebiedbeheerplannen van 2009 voor 60 procent of meer in uitvoering of gereed. Ruim een derde van het budget dat het Rijk tot en met 2015 had voorzien voor maatregelen in de rijkswateren is echter getemporeerd. Na 2015 is er bij het Rijk nagenoeg geen KRW-budget meer gereserveerd op de begroting. Voor de waterschappen zijn de mogelijkheden om na 2015 de financiering te koppelen met andere beleidssporen, zoals de Ecologische HoofdStructuur (EHS) en Natura 2000, zeer onzeker vanwege de bezuinigingen in de Bestuursakkoorden Water en Natuur.

Aanzienlijk verbeterde stroomgebiedgerichte samenwerking door KRW

De implementatie van de KRW heeft de aanzet in het Nationaal Bestuursakkoord Water (2003) tot afstemming en samenwerking een enorme stimulans gegeven. Deze samenwerking heeft geresulteerd in meer inhoudelijke samenhang (stroomgebiedbenadering), maar leidt niet tot aanzienlijke besparingsmogelijkheden.

Dicht monitoringnetwerk oppervlaktewater en concrete maatregelen

Nederland beschikt in vergelijking met andere landen over een dicht en goed monitoringnetwerk voor oppervlaktewater. Daarnaast bevatten de waterplannen van de verschillende beheerders concrete en gedetailleerde maatregelen. Aan verbetering van de monitoring van de effectiviteit van de maatregelen, die tot voor kort was onderbelicht, wordt gewerkt.

Ondiep grondwater is niet in de KRW-monitoring opgenomen en de toestandsbeoordeling van grondwater geeft een beperkt beeld

In Nederland wordt de toestand van het ondiepe grondwater niet gemonitord in het KRW-netwerk en ook niet meegenomen in de KRW-toestandsbeoordeling. Het ondiepe grondwater wordt echter het meest beïnvloed door menselijke activiteiten en heeft ook de meeste invloed op aquatische en grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen. Daarnaast is er tot op heden weinig inzicht in welke stoffen het grondwater in Nederland bedreigen. Hierdoor zijn er slechts voor een zeer beperkt aantal stoffen drempelwaarden vastgesteld en heeft de toestandsbeoordeling voor grondwater een zeer beperkt karakter. De volgende stroomgebiedbeheerplannen bieden de mogelijkheid om dit te verbeteren.

Voor zwemmen, drinkwater, landbouw, recreatie en sportvisserij voldoet het water grotendeels aan de doelen

De kwaliteit van het ingenomen grond- of oppervlaktewater is in combinatie met het aanwezige zuiveringssysteem ruimschoots voldoende om gezond en veilig drinkwater te kunnen produceren. Geen van de kustzwemwaterlocaties behoefde in 2011 voor het publiek te worden gesloten en van de zoetwaterzwemlocaties werden twee locaties gesloten. Wel zorgen incidenteel blauwalgen voor problemen; hiervoor is een nationaal Blauwalgenprotocol (2012) opgesteld. De waterrecreant toont zich in ledenraadplegingen en opinieonderzoeken een tevreden gebruiker van het water; het water voldoet dus grotendeels aan de wensen van deze gebruikers.

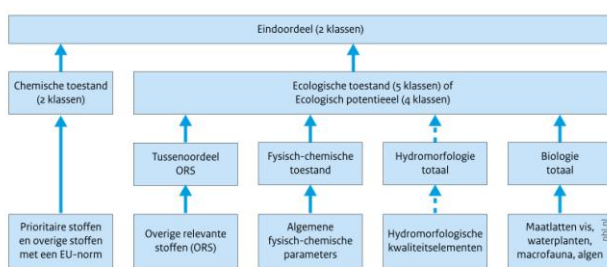
Dat grotendeels aan de doelen wordt voldaan wil niet zeggen dat er niets meer gedaan hoeft te worden: een vinger aan de pols blijft nodig om ongunstige ontwikkelingen tijdig te signaleren.

Ondanks een aanzienlijke verbetering blijft het ecologisch doelbereik van de KRW beperkt

De kwaliteit van het oppervlaktewater is in de afgelopen decennia aanzienlijk verbeterd, zowel chemisch als ecologisch. De chemische kwaliteit op basis van de prioritaire stoffen voldeed bij 75 procent van de waterlichamen. Maar de laatste jaren stagneert de verbetering van de oppervlaktewaterkwaliteit wat betreft stikstof, fosfor en gewasbeschermingsmiddelen. De combinatie met andere doelen (zoals waterberging, natuur en recreatie) heeft geresulteerd in een natuurlijker inrichting, maar vaak niet in een natuurlijker stroming en peildynamiek. Ook vismigratie is nog maar beperkt mogelijk: momenteel zijn slechts enkele wateren bereikbaar van zee tot bovenloop.

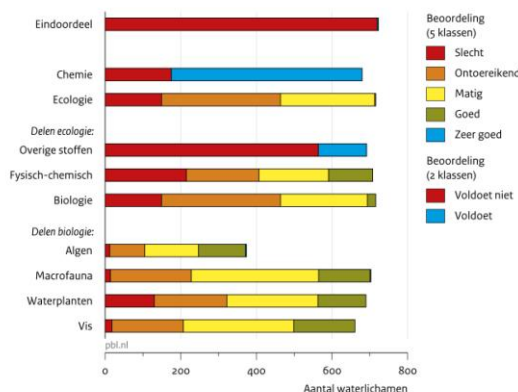
Veel van de ecologische doelen liggen daarom nog buiten bereik. In 2009 voldeed 1 procent van de waterlichamen aan alle doelstellingen van de KRW. Van de ecologische toestand in 2011 is nog geen getoetst beeld beschikbaar; volgens een inschatting op grond van de voortgang van de maatregelen voldoet nu maximaal 5 procent van de waterlichamen aan alle KRW-doelen.

Beoordeling waterlichamen volgens Kaderrichtlijn Water-systeematiek

► Niet operationeel in 2009

Kwaliteit oppervlaktewater KRW, 2009

Schema beoordelingssystematiek KRW en het KRW-oordeel van de Nederlandse waterlichamen in 2009 (Compendium voor de Leefomgeving)

De watercondities zijn voor veel waterafhankelijke Natura 2000-gebieden niet op orde

In 2008 voldeed in 8 van de 69 oppervlaktewaterafhankelijke Natura 2000-gebieden het KRW-waterlichaam aan de KRW-doelstelling voor nutriënten; na het uitvoeren van de voorgenomen KRW-maatregelen neemt dit toe tot 12. Van de 30 *sense of urgency*-Natura 2000-gebieden, waarvoor in de stroomgebiedbeheerplannen is afgesproken dat de watercondities in 2015 op orde moeten zijn, zijn in slechts 4 gebieden de watercondities al op orde of worden die naar verwachting met de voorgenomen maatregelen uiterlijk in 2015 op orde gebracht. In de waterplannen en stroomgebiedbeheerplannen van 2009 zijn nauwelijks maatregelen voor Natura 2000-gebieden opgenomen.

Trends en toekomstig doelbereik

In de regionale wateren stagneert de verbetering van de nutriënten

In de regionale wateren stagneert de daling van de concentraties van stikstof en fosfor. De stikstofconcentratie in de Rijn verbetert nog wel door beleid in het buitenland; daar wordt de norm voor beide stoffen gehaald. Door de inlaat van Rijnwater in de zomer, heeft dit een positief effect op veel wateren in Nederland.

De bereikte binnenlandse verbetering is voornamelijk het gevolg van de verminderde emissie vanuit huishoudens (rioolaansluiting en rioolwaterzuivering). De belasting vanuit landbouwgronden vormt nu de belangrijkste bron, waardoor de kosteneffectiviteit van voortgaande verbetering in de rioolwaterzuivering afneemt. Met het huidige mestbeleid verbetert de grondwaterkwaliteit na 2010 mogelijk nog licht, voor de oppervlaktewaterkwaliteit zal dit nauwelijks het geval zijn. Het geschetste toekomstig mestbeleid, dat geen aanscherping van de mestgebruiksnormen na 2013 voorziet, leidt waarschijnlijk niet tot verdere verbetering.

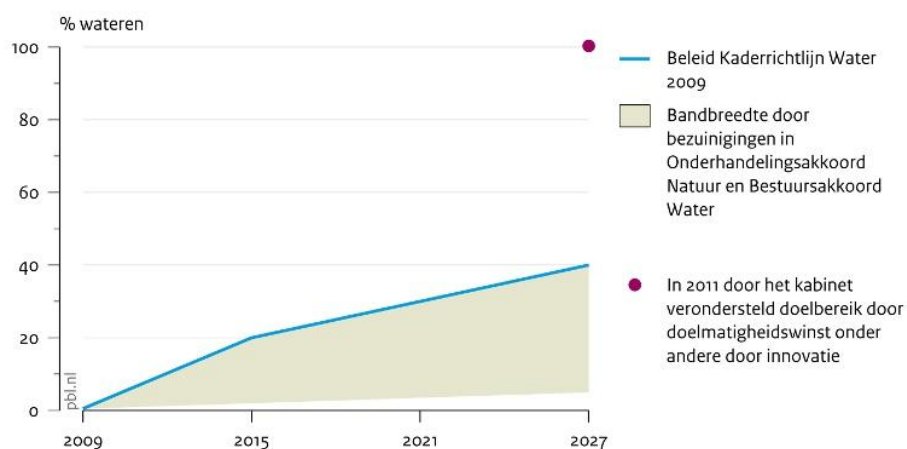
Bezuinigingen kunnen de verwachte verbetering van de waterkwaliteit tenietdoen

Met de uitvoering van het generieke beleid en vooral door de inzet op inrichtingsmaatregelen in de stroomgebiedbeheerplannen (2009) van de KRW, kan het aandeel wateren dat in 2027 voldoet aan alle KRW-doelstellingen oplopen tot maximaal 40 procent.

In het regeerakkoord van het eerste kabinet-Rutte (2010), het Bestuursakkoord Water (2011) en het Onderhandelingsakkoord Natuur (2012) zijn echter belangrijke budget- en taakoverhevelingen en bezuinigingen afgesproken. In dit aangepaste beleid wordt ervan uitgegaan dat de bestaande doelen met extra 'doelmatigheidswinst' toch worden gehaald, terwijl de lastenverhoging voor de burgers beperkt wordt gehouden. Daarmee blijft de KRW-doelstelling gehandhaafd: realisatie van alle KRW-doelen uiterlijk in 2027 en indien nodig doelaanpassing in 2021. Waterschappen geven aan dat zij een verlaging van de doelen in veel gevallen als onvermijdelijk zien.

Het kabinet-Rutte II draait 200 van de 400 miljoen euro aan bezuinigingen op het Onderhandelingsakkoord Natuur terug, maar de efficiencyslag van het Bestuursakkoord Water blijft staan. Gezien de grootte van de resterende bezuinigingen en de nog onbewezen doelmatigheidswinst is een lager doelbereik dan 40 procent waarschijnlijk.

Doelbereik van waterkwaliteit volgens Kaderrichtlijn Water

Het aandeel wateren dat in 2027 voldoet aan alle waterkwaliteitsdoelen uit de KRW wordt geschat tussen circa 5 procent (worst-casedoorwerking van de bezuinigingen uit de Bestuursakkoorden Water en Natuur) en 40 procent (bij uitvoering van het beleid in de stroomgebiedbeheerplannen van 2009)

Opgaven voor de verbetering van waterkwaliteit

Nutriënten en hydromorfologie

Hydromorfologie, nutriënten en vismigratie zijn de belangrijkste beperkingen voor een goede ecologie

De belangrijkste beperkingen voor het bereiken van de gestelde ecologische KRW-doelen zijn te hoge nutriëntenconcentraties en onvoldoende aanpassing van de sterk veranderde hydromorfologie, zoals rechtgetrokken beken met steile harde oevers en in de zomer stilstaand water, en meren en kanalen met tegennatuurlijk peilbeheer. Een ander belangrijk knelpunt zijn de beperkte mogelijkheden voor vismigratie.

Accent op inrichtingsmaatregelen is doeltreffend, maar ook een verdere verbetering van nutriënten en waterbeweging is noodzakelijk

De inzet op inrichtingsmaatregelen in de stroomgebiedbeheerplannen, zoals meandering en natuurvriendelijke oevers, is doeltreffend, omdat inrichting op dit moment de meest beperkende factor is voor een goede ecologische toestand. Bovendien zijn deze maatregelen efficiënt, omdat ze vaak gecombineerd kunnen worden met andere doelen, zoals recreatie, waterberging en natuur. Inrichtingsmaatregelen zijn het meest doeltreffend in wateren met reeds een goede

nutriëntentoestand en natuurlijke stroming en peilbeheer. In de helft van de wateren zijn voldoen de stikstof- of fosforconcentraties niet op orde, en voor een nog groter deel zijn de stroming en het peilbeheer niet op orde. Alleen bij verdergaande verbetering van de nutriëntentoestand en de waterbeweging kunnen de ecologische doelen in deze wateren worden gehaald.

Stoffen en temperatuur

De milieubelasting van gewasbeschermingsmiddelen is sterk gedaald, maar de ecologische normen voor oppervlaktewater worden nog overschreden

De wetgeving voor gewasbescherming heeft in de periode 1998 tot 2001 de berekende milieubelasting van het oppervlaktewater doen afnemen met 85 procent. Na 2001 vlakt de verbetering af.

Ondanks de emissiereductie komt op de helft van de meetlocaties overschrijding voor van de ecologische normen voor Maximaal Toelaatbaar Risico (de MTR wordt hier gebruikt in plaats van KRW-normen, omdat de KRW-normen nog niet voor alle stoffen zijn ingevoerd en de MTR een vrijwel gelijk maar completer ecologisch beeld geeft). Het doel 'geen normoverschrijding in 2010' is dus niet gehaald. De waterkwaliteitsnormen worden onder andere niet gehaald doordat de normen die worden gehanteerd bij de toelatingsbeoordeling van gewasbeschermingsmiddelen in het algemeen minder streng zijn dan de waterkwaliteitsnormen van de KRW. Deze discrepantie speelt overigens in de gehele Europese Unie. Daarnaast zijn de voor de Nederlandse ecologie relevante gewasbeschermingsmiddelen maar zeer beperkt in de KRW-prioritaire- en overig relevante stoffenlijsten opgenomen, waardoor de KRW-beoordeling voor gewasbeschermingsmiddelen een te gunstig beeld geeft.

Betekenis nieuw gewasbeschermingsbeleid voor KRW is onduidelijk

Momenteel is nieuw beleid in de maak, met doelen voor 2027 (Implementatie Nederlands Actieplan Duurzame Gewasbescherming, Kamerstuk 27 858). Op korte termijn bieden onder andere verbetering van de naleving van verplichte emissiereductietechnieken en de vervanging van de meest milieubelastende middelen door alternatieven perspectief op een betere waterkwaliteit. Voor de langere termijn kan worden ingezet op investeren in precisielandbouw, grote systeeminnovaties en op de ontwikkeling van alternatieven die minder belastend zijn voor het milieu, zoals biologische gewasbescherming. Het is echter onduidelijk wat dit voor het halen van de KRW-doelen betekent.

Europese afstemming is nodig voor het dichten van het gat tussen het toelatingsbeleid voor gewasbeschermingsmiddelen en ecologische effecten

Niet alleen is er een discrepantie tussen de toelatings- en de KRW-normen en tussen de voor Nederland relevante gewasbeschermingsmiddelen en de KRW stoffenlijsten, maar ook tussen de normen en de monitoring. Zo bevatten het toelatingsbeleid en de KRW normen voor acute én chronische blootstelling, maar kan in de praktijk alleen de chronische blootstelling betrouwbaar worden vastgesteld. Bovendien is over de ecologische effecten van gewasbeschermingsmiddelen nog veel onduidelijk. Dat komt zowel door een niet goed op de KRW afgestemde monitoring als gebrek aan kennis over de langetermijneffecten van gewasbeschermingsmiddelen op de ecologie. Onduidelijk is vooral het effect van de gecombineerde blootstelling aan verschillende gewasbeschermingsmiddelen en aan gewasbeschermingsmiddelen gecombineerd met andere drukfactoren zoals nutriënten en inrichting.

Tot slot is van belang dat de producenten van gewasbeschermingsmiddelen analysemethoden ontwikkelen die deze stoffen kunnen aantonen in (lage) ecologisch relevante concentraties. De methodiek van de Beslisboom Water kan helpen de in het toelatingsbeleid gebruikte criteria beter af te stemmen op de milieukwaliteitseisen van de KRW. Omdat de toelatingsnormen worden vastgesteld via een Europese verordening, moet deze afstemming op Europees niveau worden geregeld.

Nog geen duidelijk beleid ingezet voor medicijnresten en andere microverontreinigingen

De EU stelt voor om in 2013 de lijst met prioritaire stoffen uit te breiden met een aantal nieuwe stoffen. Hoewel er steeds meer aanwijzingen zijn dat medicijnresten en andere microverontreinigingen een ongunstig effect kunnen hebben op organismen, is het nog onzeker of deze worden geplaatst op de zogenoemde Europese 'Watch List' voor prioritaire stoffen, die zou moeten leiden tot een EU-brede monitoring.

Veruit de belangrijkste route van geneesmiddelen naar het oppervlaktewater is via de rioolwaterzuivering. Hier wordt een groot deel van de middelen verwijderd (gemiddeld 65 procent). De rioolwaterzuivering is dus een logisch aangrijpingspunt voor verdere emissiereducerende maatregelen. De kosten van extra zuiveringstechnieken zijn echter hoog.

Microverontreinigingen komen ook via de atmosfeer en door uit- en afspoeling in het oppervlaktewater terecht en bovendien komt een belangrijk deel uit het buitenland. Emissiereducerende maatregelen zullen dus internationaal (per stroomgebied) moeten worden genomen.

Ook voor microplastics is nog geen beleid. De industrie past deze stukjes plastic kleiner dan 5 millimeter steeds vaker toe, onder andere in verzorgingsproducten voor consumenten. Dit slecht-afbreekbaar materiaal wordt door de rioolwaterzuivering slechts voor een deel verwijderd. Chemische stoffen die aan het plastic zijn toegevoegd kunnen er uit lekken. Ook kunnen chemische verontreinigingen zich aan de microplastics binden. Organismen kunnen de microplastics opnemen, wat een risico kan vormen voor ecologie of volksgezondheid.

Het ecologisch risico van zink en nikkel is groter dan van koper

Uit een groot aantal oppervlaktewatermonsters blijkt dat voor zink ecologische risico's kunnen worden verwacht bij overschrijding van de huidige norm. In ruim 40 procent van de waterlichamen zijn de zinkgehalten te hoog. Voor nikkel blijkt het ecologisch risico groter dan op basis van de norm zou worden verwacht; voor koper zijn bij de meeste normoverschrijdingen echter geen ecologische risico's bekend. Rekening houdend met het onderzoek naar de biobeschikbaarheid van zware metalen blijkt de invloed van fosfor en stikstof op de oppervlaktewaterkwaliteit groter te zijn dan die van koper en zink.

Een stijgende watertemperatuur in beken en grote rivieren beperkt de natuurkwaliteit

In 14 procent van de waterlichamen, voornamelijk beken, is volgens de KRW-beoordeling de watertemperatuur te hoog. Een hoge watertemperatuur heeft een ongunstig effect op een aantal vis- en macrofaunasoorten. Ook neemt de kans op meer blauwalgen en lage zuurstofgehalten toe. Met meer beschaduwing van beken door de aanplant van bomenrijen kan een lagere watertemperatuur gerealiseerd worden. Ook in grote rivieren, waar de lozing van koelwater een belangrijke rol speelt, kan de temperatuur voor problemen zorgen: voor de Grensmaas is de doelstelling 'water voor zalmachtigen' vervallen vanwege het niet halen van de temperatuurnorm.

Verdroging

Implementatie van de KRW draagt niet bij aan het oplossen van verdroging van natuurgebieden

De kwantitatieve toestand van grondwaterlichamen is volgens de stroomgebiedbeheerplannen van 2009 goed omdat de onttrokken hoeveelheid nergens groter is dan de aanvulling. Door deze beperkte invulling van de kwantitatieve toestand van grondwaterlichamen wordt geen invulling gegeven aan het KRW-doel van bescherming van waterafhankelijke (terrestrische) ecosystemen. Verdroging is daarmee niet gekoppeld aan de KRW-doelen.

Verdroging vormt nog steeds een belangrijke beperking voor het halen van natuurdoelen: op dit moment is er voor een areaal van ongeveer 206.000 hectare sprake van verdroging. Ook is verdroging een knelpunt in ruim de helft van de 162 terrestrische Natura 2000-gebieden en is er op dit aspect nauwelijks sprake van vooruitgang. In het Begrotingsakkoord 2013 is 30 miljoen euro

beschikbaar gesteld voor hydrologische maatregelen ter ondersteuning van het Programma Aanpak Stikstof, met als doel om door vernatting natuurgebieden weerbaarder te maken tegen stikstofdepositie en tegelijkertijd de stikstof emissie terug te dringen.

Kleine wateren

De Nederlandse uitwerking van KRW biedt ecologisch geen bescherming voor kleine wateren

De KRW gaat over alle wateren. De Nederlandse rapportage en uitwerking van de KRW is gericht op de grotere wateren, beken en kanalen met een stroomgebied groter dan 1000 hectare of meren met een oppervlak groter dan 50 hectare, de zogenoemde waterlichamen. De vraag is of de overige, meestal kleinere wateren die niet als waterlichaam zijn aangewezen, hiermee voldoende worden beschermd. Hieronder bevinden zich ook ecologisch waardevolle en kwetsbare wateren, soms 'waterparels' genoemd.

De stroomgebiedbeheerplannen dekken met de onderscheiden KRW-waterlichamen een groot deel van het Nederlandse oppervlaktewater. Het meeste oppervlaktewater is gedefinieerd als een waterlichaam, met uitzondering van de sloten, de haarvaten van het watersysteem. De doelen van de KRW-waterlichamen zijn wat betreft de chemische samenstelling van het water beperkt doelstellend voor de bovenstroomse kleinere niet-waterlichamen omdat er onderweg afbraak en verdunning plaatsvindt. Voor de inrichting, de stroming en het waterpeil van de kleinere wateren werken de doelen van de KRW-waterlichamen geheel niet door. Hiermee biedt de invulling van de KRW-waterlichamen geen bescherming voor de ecologie van de kleine wateren die niet als waterlichamen zijn aangewezen.

Ook in de provinciale waterplannen is beperkt beleid voor de kleine wateren opgenomen: in ongeveer de helft van de plannen worden ecologische doelstellingen benoemd met een bijbehorend maatregelprogramma.

	Oppervlakte (in km ²)	Lengte (in km)	KRW Waterlichaam	Natura-2000
Zoute wateren	62.000		20%	10%
Brakke en overgangswateren	800		95%	60%
Grote rivieren	330	650	100%	0%
Vaarten en kanalen		6500	90%	20%
Meren (> 50 ha)	2500		100%	95%
Kleine stromende wateren (o.a. beken)		6200	70%	10%
Sloten		330.000	0.5%	0%
Vennen	2.4		< 1%	65%

Areaal oppervlaktewater en percentage KRW-waterlichamen en Natura 2000-gebied (indicator 1401 Compendium voor de Leefomgeving)

Gezondheidsaspecten

Implementatie KRW heeft niet tot een kostenbesparing bij de drinkwaterzuivering geleid

Een van de doelen van de KRW is dat bronnen van water voor menselijke consumptie niet in kwaliteit achteruit mogen gaan om het niveau van de benodigde zuivering te kunnen verlagen. Er komen in het oppervlaktewater vijftien stoffen voor die een concentratie hebben die hoger is dan de drinkwaternorm en voor de drinkwaterproductie een probleem vormen. Voor deze stoffen

zijn geen KRW-normen voorzien. Daarnaast worden nog 171 stoffen als potentieel bedreigend voor de drinkwaterproductie onderkend; 91 stoffen daarvan zijn niet genormeerd. Daardoor heeft de implementatie van de KRW niet tot een kostenbesparing bij de drinkwaterzuivering geleid.

Bij een kwart van de grondwaterwinningen voor drinkwater is er een kans dat de drinkwaternormen in toekomst worden overschreden; bij nog eens een kwart van de winningen zijn die overschrijdingen al gemeten. Hiermee loopt ongeveer de helft van de grondwaterwinningen voor drinkwater een risico; de kwaliteit van deze winningen wordt met de KRW niet gegarandeerd. Door aanpassing van de bedrijfsvoering of uitbreiding van het zuiveringssysteem blijft het desalniettemin mogelijk om een goede drinkwaterkwaliteit te produceren.

Het verslechteren van de drinkwaterbronnen gaat jaarlijks 35 miljoen euro per jaar extra kosten in de periode 2015-2021 voor additionele zuivering, bovenop de 44 miljoen euro die nu al nodig is om ongewenste stoffen uit het water te zuiveren. Om het niveau van zuivering te verlagen tot 'eenvoudige zuivering' is 44 tot 276 miljoen euro per jaar extra nodig aan maatregelen om de kwaliteit van de bronnen te verbeteren.

Informatie over de risico's voor industriële grondwaterwinningen voor menselijke consumptie blijkt onvoldoende beschikbaar te zijn. Hierdoor is het niet mogelijk invulling te geven aan de KRW doelstelling dat bronnen voor menselijke consumptie niet mogen verslechteren.

De beschikbaarheid van het oppervlaktewater voor drinkwater staat onder druk

De hoeveelheid oppervlaktewater die geschikt is voor drinkwater staat onder druk. In het bijzonder geldt dit voor de beschikbaarheid van Maaswater in droge periodes. Tijdens droge periodes verslechtert de oppervlaktewaterkwaliteit namelijk door verzilting en de relatief grotere bijdrage van lozingen. Hierdoor is het voor de drinkwaterbedrijven van belang om flexibel te kunnen beschikken over verschillende bronnen of buffermogelijkheden om deze periodes te kunnen overbruggen.

Waardering van waterkwaliteit

De meeste burgers zijn geïnteresseerd in gebruikskwaliteit en minder in ecologische kwaliteit

De beleving en wensen van 'de burger' met betrekking tot waterkwaliteit zijn divers en ruimte- en tijdgebonden. Het overgrote deel van de burgers wenst schoon drinkwater, schoon zwemwater, geen algen en stank, geen zwerfvuil en overall visueel schoon en landschappelijk aantrekkelijk water. Een klein deel is ook geïnteresseerd in de biologische kwaliteit van het water, bijvoorbeeld de aanwezigheid van onderwaterplanten.

Voor de productie van schoon drinkwater hoeven niet alle wateren van drinkwaterkwaliteit te zijn. De drinkwatersector wenst vooral water dat voldoet aan de chemische KRW-parameters. Zwemwater vraagt water dat chemisch en bacteriologisch 'zo schoon is dat mens en dier er zorgeloos in kunnen zwemmen'. Voor de biologische (ecologische) kwaliteit zijn de eisen in het algemeen strenger. Een te goede ecologische kwaliteit kan zelfs als onprettig worden ervaren: zo moeten regelmatig waterplanten voor de recreatievaart worden gemaaid. Ook kan er sprake zijn van tegengestelde wensen tussen de sportvisserij en ecologie.

De waardering in stedelijk gebied is gericht op visuele beleving en recreatie

Van de KRW-waterlichamen ligt 10 tot 20 procent geheel of gedeeltelijk in stedelijk gebied. In dat stedelijk gebied is de waardering voor water vooral gericht op de visuele beleving (zwerfvuil, cultuurhistorie) en het gebruik als vis- en recreatiewater. Stadsbewoners kiezen eerder voor verhoging van de schoonmaakfrequentie van zwerfvuil dan voor een natuurvriendelijke oever.

Waterrecreanten zijn tevreden met de huidige toestand van de wateren

De waterrecreant toont zich in ledenraadplegingen en opinieonderzoeken een tevreden gebruiker van het water. Hoewel blauwalgen incidenteel een probleem vormen, voldoen bijna alle zwemwaterlocaties aan de EU-normen (zie hiervoor). Daar staat tegenover dat een toegenomen plantengroei (in onder andere de Veluwe randmeren) als gevolg van de verbetering van de waterkwaliteit als belemmerend wordt ervaren voor varen en zwemmen.

De burgerparticipatie in de KRW is beperkt

De inbreng van burgers in het KRW-proces blijft vaak beperkt tot inspraakprocedures op uitgewerkte beleidsvoorstellen. Intensieve participatie van belangengroeperingen heeft in de gebiedsprocessen plaatsgevonden. Burgerparticipatie waarbij burgers het initiatief voor acties nemen en de overheid zich richt op het faciliteren van deze initiatieven ('energieke samenleving'), is tot nu toe zeldzamer en vaak beperkt tot boerenorganisaties.

Gebruiker/vervuiler betaalt

Een beperkte toepassing van het beginsel 'gebruiker/vervuiler betaalt' belemmert de bescherming van water

De KRW vraagt EU-lidstaten om met het waterprijsbeleid adequate prikkels te geven voor efficiënt watergebruik. Daarnaast moeten de verschillende watergebruiksectoren (minimaal uitgesplitst naar landbouw, industrie en huishoudens) een redelijke bijdrage leveren in de terugwinning van de kosten van waterdiensten.

Nederland heeft in de stroomgebiedbeheerplannen van 2009 onderscheid gemaakt in vijf waterdiensten: de productie en levering van water, het inzamelen en afvoeren van hemel- en afvalwater, het zuiveren van afvalwater, grondwaterbeheer en regionaal watersysteembeheer.

Hoewel de kosten voor deze waterdiensten vaak voor meer dan 95 procent worden teruggewonnen, worden de sectoren niet evenredig met gebruik/vervuiling belast en bevat het beleid geen adequate prikkels voor de gebruikers om de watervoorraden efficiënt te benutten, en daardoor een bijdrage te leveren aan de milieudoelstellingen.

Zo betaalt de landbouw in vergelijking tot de huishoudens niet evenredig voor het regionale watersysteembeheer, terwijl het waterbeheer vooral afgestemd is op de landbouw en de landbouw wel een belangrijke veroorzaker is van diffuse verontreiniging (nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen) en verdroging. De landbouw is verantwoordelijk voor 70 procent van de nutriënt belasting van het oppervlaktewater en heeft per jaar 325 miljoen euro aan kosten voor het mestbeleid, terwijl de huishoudens 1200 miljoen euro zuiveringsheffing per jaar betalen voor 30 procent nutriënt belasting. De inrichting van het watersysteem kost gemiddeld 200 euro per hectare per jaar en is voornamelijk gericht op de landbouw terwijl deze er gemiddeld slechts 50 euro voor betaald.

Ook een meer evenredige verdeling geeft echter nog geen adequate prikkel aan het gewenste innovatieve vermogen van de sector. Daarvoor is een directere koppeling tussen heffing en milieubelasting nodig, bijvoorbeeld in de vorm van een bonus/malus regeling. Hetzelfde geldt voor het huidige Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) dat zonder milieuvorwaarden gemiddeld 400 euro per hectare per jaar uitkeert.

Handelingsopties

De opties die het beleid heeft om werk te maken van de opgaven uit de vorige paragraaf spreken meestal voor zich: een duidelijker inzet van beleid voor de genoemde knelpunten, zoals verdroging, de bescherming van kleine wateren, microverontreinigingen etc. In deze paragraaf worden handelingsopties beschreven met een meer integraal karakter, die te maken hebben met de samenhang tussen de verschillende doelen en de noodzakelijke systeemverandering in het beleid.

De mogelijkheden van innovatieve maatregelen zijn beperkt; kansen liggen vooral in het sluiten van kringlopen en de precisielandbouw

Een beter beheer van nutriënten door de landbouwbedrijven kan bijdragen aan de benodigde vermindering van de oppervlaktewaterbelasting. De belasting kan verder worden teruggebracht met het sluiten van de nutriënten kringlopen op de bedrijven, in de vorm van biologische landbouw, precisielandbouw of aangepaste gangbare landbouw. Maar dit leidt tot een groter landelijk mestoverschot wordt hiermee vergroot en de mogelijkheden tot mestverwerking zoals geschetst in het toekomstig mestbeleid zijn nog zeer onzeker en niet allereerst gericht op het milieuverbetering.

Naast deze bronmaatregelen kunnen ook innovatieve maatregelen worden genomen die ingrijpen in de emissieroute of het water zuiveren, zoals de nu voorgestelde maatregelen peilgestuurde drainage, zuiveringsmoerassen of natte bufferstroken. Deze maatregelen kunnen eventueel worden gekoppeld aan het GLB, maar kunnen waarschijnlijk onvoldoende worden ingezet om tot de benodigde verbetering leiden. De effectiviteit van deze maatregelen is daarvoor te laag (peilgestuurde drainage heeft beperkt effect op stroming en uitspoeling nutriënten, mogelijk meer op grondwaterstand) of het benodigde oppervlak wordt onacceptabel groot geacht (ongeveer 120.000 hectare zuiveringsmoerassen of natte bufferstroken, dat wil zeggen 6 procent van het landbouwoppervlak).

De doelen voor ecologische waterkwaliteit zijn vaak niet te realiseren in combinatie met de huidige landbouw

Voor veel van de doelen en wensen voor waterkwaliteit, zoals drinkwater, recreatie en beleving, is de huidige toestand grotendeels voldoende en zijn nog maar weinig aanvullende maatregelen nodig. Wel moeten de toekomstige ontwikkelingen in de gaten worden gehouden om dit in stand te houden. De ecologische waterkwaliteitsdoelen, en daarmee deels ook de natuurdoelen, zijn in combinatie met de huidige landbouwvormen en -bedrijfsvoering echter lang niet overal te realiseren. De moderne land- en tuinbouw stelt eisen aan de bewerkbaarheid van landbouwgronden, de opbrengst en de oogstzekerheid. Deze eisen zijn vaak onverenigbaar met de eisen van de ecologische KRW-doelen. Hierdoor blijft het doelbereik voor de ecologie en natuur beperkt.

Om de ecologische KRW-doelen te halen zou de nutriëntbelasting van het oppervlaktewater met 40 tot 50 procent moeten afnemen. Hiervoor zijn aanzienlijke aanpassingen nodig in de landbouw (volledig sluiten van nutriënten kringlopen of 6 procent van de huidige landbouwgrond omzetten in zuiveringsmoerassen); de sociaal-economische gevolgen hiervan zijn zeer groot. Bovendien is de effectiviteit van deze maatregelen onzeker, ook wat betreft de tijdigheid, en zijn de kosten hoog (ongeveer 600 miljoen euro per jaar voor zuiveringsmoerassen). Daarnaast zouden de ontwateringseisen vanuit de landbouw op grote schaal moeten worden losgelaten.

Ruimtelijke herprioritering van doelen is nodig vanwege onverenigbare ambities

Een herprioritering van de ecologische doelen, in samenhang met de ambities voor landbouw, de doelen voor zwemwater en drinkwater en de wensen voor recreatie en beleving, is daarom op zijn plaats. Er zou een duidelijker keuze kunnen worden gemaakt waar de landbouw prioriteit krijgt en waar de natuur- en waterkwaliteit. Als op deze wijze meer speelruimte wordt geboden voor (ruimtelijke) differentiatie in zowel de doelen voor de landbouw als die voor waterkwaliteit/ecologie, kan dit leiden tot meer gebieden waarin optimaal kan worden voldaan aan de wensen van de landbouw óf de ecologische doelen. Hierdoor kunnen de beschikbare middelen effectiever worden ingezet.

In gebieden waar de ecologische doelen prioriteit krijgen is dan meer maatwerk mogelijk en kan, afhankelijk van de lokale omstandigheden, worden ingezet op innovatieve maatregelen (zoals precisielandbouw, zuiveringsmoerassen, natte bufferstroken of peilgestuurde drainage gecombineerd met hogere grondwaterstanden), zo veel mogelijk in samenhang met andere doelen (natuur, veiligheid, wateroverlast) en beleidstrajecten (mestbeleid, Deltaprogramma, GLB).

Herprioritering vraagt om een integrale ruimtelijke visie

Voor de grote wateren is er een sterke relatie tussen waterkwaliteit, zoetwatervoorziening, natuur, recreatie, drinkwater en veiligheid en in de kleinere wateren speelt vooral de relatie van kwaliteit met de zoetwatervoorziening, natuur, wonen en recreatie een belangrijke rol. Op dit moment staat waterkwaliteit los van het Deltaprogramma en het Deltafonds.

Een ruimtelijke herprioritering van de waterkwaliteitsdoelen vraagt om een transparant en goed onderbouwd afwegingsproces in de vorm van een integrale ruimtelijke visie voor Nederland op water, grondwater, landbouw, natuur, wonen, etc.. Inbedding van de waterkwaliteit in zo'n visie waarin veiligheid, economie en ecologie verbonden worden, – in wat voor Nederland willen wij leven ? -, maakt het mogelijk de huidige onverenigbare doelen te overbruggen. En er gaat ook een innoverende stimulans vanuit met een uitstraling naar het buitenland.

Belangrijke waterbeheerkwesties volgens maatschappelijke organisaties

Drinkwater

Constaterende,

1. Dat de Nederlandse drinkwaterbedrijven kwalitatief hoogwaardig drinkwater leveren aan ruim 16 miljoen burgers en bedrijven. Een veilige en ongestoorde levering van drinkwater nu en in de toekomst vormt een eerste levensbehoefte en is van groot belang voor de volksgezondheid. Dit is essentieel voor de concurrentiekracht en ontwikkeling van Nederland. Deze maatschappelijke prioriteitstelling moet het uitgangspunt blijven. Een tekort aan drinkwater leidt tot maatschappelijke ontwrichting. Dit komt tot uiting in de Drinkwaterwet bij de kwalificering van de drinkwatervoorziening als dwingende reden van groot openbaar belang. In totaal wordt circa 1.217 miljoen m³ per jaar water gewonnen voor de drinkwatervoorziening. Van dit water is 675 miljoen m³ grondwater, 456 miljoen m³ oppervlaktewater, 74 miljoen m³ oevergrondwater en 12 miljoen m³ natuurlijk duinwater (Vewin, 2012⁵).
2. Dat volgens de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en het BKMW⁶ de zuiveringsinspanning van drinkwaterbedrijven niet mag toenemen en de kwaliteit van de waterlichamen voor de drinkwatervoorziening niet mag verslechteren. De KRW stelt in artikel 7.3 dat "de lidstaten zorg dragen voor de nodige bescherming van de aangewezen waterlichamen met de bedoeling de achteruitgang van de kwaliteit daarvan te voorkomen, teneinde het niveau van zuivering dat voor de productie van drinkwater is vereist, te verlagen. De lidstaten kunnen voor die waterlichamen beschermingszones vaststellen".
3. Dat de waterkwaliteit van diverse winningen niet of slechts gedeeltelijk voldoet aan de normen van de KRW en het BKMW. Stoffen waarvan geen normen of streefwaarden zijn dienen getoetst te worden aan de normen in het Donau-, Maas- en Rijn- Memorandum (IAWR, 2008⁷). Uit monitoringsgegevens, onderzoek, (model)berekeningen en de uitvoeringspraktijk van maatregelen bij winningen voor de periode 2015 - 2021 blijkt dat:
  - a. Winningen worden bedreigd door bestrijdingsmiddelen waarvoor het landelijke bestrijdingsmiddelenbeleid tekortschiet;
  - b. Winningen worden bedreigd door geneesmiddelen, röntgencontrastmiddelen, nieuwe en hormoonverstorende stoffen waarvoor adequate monitoring en normen ontbreken;
  - c. Winningen worden bedreigd door ruimtelijke ontwikkelingen. De bescherming van de in-trekgebieden en de stroomgebieden vindt onvoldoende plaats;
  - d. Winningen worden bedreigd door verzilting waarvoor in het landelijke waterbeheer geen maatregelen voorzien zijn of maatregelen getroffen moeten worden;
  - e. Winningen worden bedreigd door bodemverontreinigingen en puntbronnen waarvan sanering en/of beheersing niet is gegarandeerd;
  - f. Winningen worden bedreigd door meststoffen en zware metalen waarvoor het landelijke mestbeleid tekortschiet.

De winningen voor de bereiding van drinkwater worden bedreigd en vormen daarmee knelpunten in de KRW en BKMW. Onderstaande tabel geeft in percentages van de hoeveelheid gewonnen ruwe water de verwachte knelpunten voor de periode 2015 – 2021 weer. Voor de winningen grond- en oevergrondwater is uitgegaan van vergunde onttrekkingen. Voor oppervlaktewaterwinningen is uitgegaan van de werkelijke onttrekking.

---

⁵ Vewin (2012), Drinkwaterstatistieken, de watercyclus van bron tot kraan. Pag. 14-15. Rijswijk.

⁶ Besluit Kwaliteitseisen Monitoring Water

⁷ Internationale Arbeitsgemeinschaft der Wasserwerke im Rheineinzugsgebiet (2008), Donau, Maas en Rijn Memorandum 2008. Publicatie van IAWR, IAWD en RIWA Maas.

Verwachte knelpunten per type winning in percentages van gewonnen hoeveelheden ruwe water per stofgroep en ruimtelijke ontwikkeling	% werkelijk ontrokken oppervlaktewater (gerelateerd aan aantal m ³)	% vergund grondwater (gerelateerd aan aantal m ³)	% vergund oevergrondwater (gerelateerd aan aantal m ³)
Bestrijdingsmiddelen	95	20	72
Meststoffen en zware metalen	0	16	0
Genees- en röntgencontrastmiddelen	100	3	36
Nieuwe en hormoonverstorende stoffen	99	5	64
Ruimtelijke ontwikkelingen	62	11	47
Verziltting	1	3	18
Puntbronnen en bodemverontreinigingen	61	23	36

Tabel. Verwachte knelpunten voor de drinkwatervoorziening voor de periode 2015-2021 uitgedrukt in percentages van de gewonnen hoeveelheden ruwe water per stofgroep.

Overwegende,

1. Dat de drinkwaterbedrijven in de afgelopen jaren substantiële inspanningen hebben geleverd en extra hebben geïnvesteerd in verschillende maatregelen om de kwaliteit van het geleverde drinkwater voor de toekomst te garanderen. Hierbij gaat het om maatregelen als:
  - a. Het verplaatsen en/of sluiten van bedreigde winningen vanwege een slechte waterkwaliteit;
  - b. Het verder optimaliseren, uitbreiden en aanpassen van zuiveringsinstallaties;
  - c. Het mede opzetten van gebiedsgericht grondwaterbeheer bij bedreigde winningen met bodemverontreiniging;
  - d. Het opzetten van preventieve maatregelen voor bronbescherming en het (mede) opzetten van stimuleringsprogramma's om het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen terug te dringen.
2. Dat bij verwijdering van bovenstaande stofgroepen (zie tabel) aanpassingen en/of extra zuiveringen vereist zijn voor de productie van drinkwater.
3. Dat door de effecten van klimaatverandering de kwaliteit van met name oppervlakte- en oevergrondwater verder onder druk komt te staan.
4. Dat de monitoringsgegevens en de toenemende ruimtelijke druk in de boven- en ondergrond wijzen in de richting van een groeiend aantal bedreigingen rond de winningen, terwijl het huidige beschermingsbeleid nog de nodige verbeteringen vraagt. Het huidige generieke beschermingsbeleid volgens de KRW sluit niet aan op het benodigde maatwerk per winning. Uit evaluaties van het beschermingsbeleid in 2003 (Haskoning), 2006 (Haskoning/Anantis) en 2009 (Wuijts e.a.)⁸ blijkt dat de ruimtelijke bescherming van winningen voor de productie van drinkwater niet op orde is. Ook uit de gebiedsdossiers blijkt dat de ruimtelijke bescherming van winningen voor de bereiding van drinkwater niet op orde is.
5. Dat, hoewel het opstellen van gebiedsdossiers ter verbetering van de bescherming van winningen voorspoedig verloopt, de uitvoering van effectieve maatregelen die de bescherming daadwerkelijk moet verbeteren, achterblijft.
6. Dat de genoemde bedreigingen ertoe kunnen leiden dat de drinkwaterbedrijven, vanwege een

⁸ Haskoning (2003), Quick scan "Toekomst grondwaterbescherming in Nederland". I.ov. ministerie VROM, Vewin en provincies Utrecht, Gelderland, Limburg, Noord-Holland, Noord-Brabant, Flevoland en Zuid-Holland. Haskoning/Anantis (2006), Vernieuwing grondwaterbeschermingsbeleid ten behoeve van de openbare drinkwatervoorziening. In opdracht van ministerie van VROM. Wuijts e.a. (2009), Drinkwater in stroomgebiedbeheersplannen Rijn- en Maasoeverstaten. RIVM, rapport 734301034.

verslechterende waterkwaliteit, verdere aanvullende maatregelen moeten nemen om de kwaliteit van het drinkwater te garanderen. Dit is in strijd met de KRW en het BKMW.

Verzoekt de overheid,

maatregelen te nemen om bovengenoemde bedreigingen voor de drinkwatervoorziening weg te nemen, zodat de waterkwaliteit van de winningen verbetert en de zuiveringsinspanning gereduceerd wordt. De belangrijkste verzoeken richting de rijksoverheid zijn:

1. Invoering van preventieve ketenbenadering (toelating, gebruik, toepassing, neveneffecten en nazorg) ter reductie van de milieu-hygiënisch ongewenste effecten van mest, bestrijdingsmiddelen, (dier)geneesmiddelen en nieuwe stoffen. Inclusief een adequate monitoring van en normeringen voor nieuwe stoffen en geneesmiddelen;
2. Internationale afstemming in de stroomgebieden van Rijn en Maas inclusief de vaststelling van drinkwaterrelevante stoffen;
3. Te borgen dat maatregelen overeengekomen in de gebiedsdossiers in de praktijk conform de bestuurlijke afspraken worden uitgevoerd. En dat de maatregelen voor oppervlaktewaterwinningen zich niet alleen richten op de beschermingszones, maar op het hele stroomgebied;
4. Toekomstgerichte bescherming van drinkwaterbronnen. Moderniseren van het beschermingsbeleid zodanig dat de milieu hygiënische, ruimtelijke driedimensionale en waterhuishoudkundige bescherming worden geïntegreerd. Veranker drinkwaterbescherming in ruimtelijk beleid en garandeer de bescherming van intrekgebieden in de Structuurvisie Ondergrond en AMvB Ruimte.

Het spreekt voor zich dat bovenstaande verzoeken impliceren dat belemmerende regelgeving weggenomen moet worden voor een succesvolle gebiedsgerichte aanpak en dat mestbeleid afgestemd moet worden op het grondwaterbeleid met een differentiatie naar intrekgebieden. Speciale aandacht zal nodig zijn voor (potentieel) bedreigde bodemverontreinigingen. Ook zullen debietsafhankelijke vergunningen verstrekt moeten worden voor de bescherming van de oppervlaktewaterwinningen.

Alhoewel wij ons bewust zijn van het feit dat klimaatverandering onderdeel van het Deltaprogramma is, willen wij ook in dit verband aandacht vragen voor de effecten op de rivierafvoer, de waterkwaliteit en voor maatregelen die de zoetwatervoorziening voor oppervlakte- en oevergrondwaterwinningen garanderen.

Kosten

Zoals in de constatering reeds aangegeven acht Vewin deze verzoeken verankerd in de huidige Europese en Nederlandse regelgeving. Dit betekent dat de doelen van de regelgeving bepalend zijn voor de maatregelen in het volgend stroomgebiedbeheersplan en niet de kosten die gepaard gaan met aanvullende maatregelen in de drinkwaterinfrastructuur, zoals additionele zuiveringen. Desalniettemin hebben we op uw verzoek een grove indicatie opgenomen van de kosten die wij in de toekomst zouden moeten maken om de genoemde bedreigingen het hoofd te bieden: jaarlijks extra kosten € 35 miljoen in de periode 2015-2021. De indicatie betreft de kosten die drinkwaterbedrijven moeten maken bovenop de huidige zuiveringsinspanningen.

KWR Watercycle Research Institute⁹ heeft in 2008 een onderzoek verricht genaamd: "Drinkwater wordt duurder onder KRW regime". Daaruit blijkt dat de jaarlijkse meerkosten liggen tussen €44 en €276 miljoen. In deze rapportage is met behulp van scenario's een bandbreedte van extra kosten weergegeven die drinkwaterbedrijven moeten maken bovenop de inspanningen van een "eenvoudige zuivering".

---

⁹ Rijk de, S. e.a. (2008) Drinkwater productie wordt duurder onder Kaderrichtlijn water regime, Kiwa Water Research, KWR 08.011.

Industrie

Constaterende,

dat water een essentiële vestigingsfactor is voor bedrijven in onder meer de volgende sectoren: chemie, basismetaal, voedingsmiddelen en papier & karton,

dat industriële gebruikers van water in de afgelopen decennia fors hebben geïnvesteerd in de verbetering van de waterkwaliteit,

dat puntbronnen van verontreiniging inmiddels goeddeels zijn gesaneerd en onder controle zijn,

dat industriële gebruikers van water invulling geven aan duurzaam watergebruik middels het scheppen van meer toegevoegde waarde met relatief minder gebruik van water en een lagere belasting van het milieu,

dat uit onderzoek van RIVM¹⁰ naar de beschikbaarheid van informatie over risico's voor de grondwaterkwaliteit rondom een industriële winning voor menselijke consumptie (in het licht van de KRW opgave) blijkt dat deze informatie momenteel niet in voldoende mate voorhanden is waardoor mogelijk te beperkt invulling wordt gegeven aan de KRW doelstelling dat de bronnen van water bestemd voor menselijke consumptie niet mogen verslechteren,

dat de methodiek op basis waarvan kosteneffectieve maatregelen worden geselecteerd in de eerste planperiode nog niet voldoende is uitgewerkt,

dat de lozingsvergunning voor prioritair stoffen wordt verleend voor maximaal 10 jaar hetgeen voortvloeit uit de Europese Richtlijn 2006/11 EG, deze Richtlijn per 22 december 2013 vervalt en vanaf dat moment de KRW in combinatie met de prioritair stoffenrichtlijn bepalend zijn voor de looptijd van de vergunning,

dat de prioritair stoffenrichtlijn geen verplichting bevat om termijnen vast te leggen voor uitvoering van programma's voor vermindering van in de richtlijn omschreven verontreiniging ,

dat met de komst van de KRW het accent ligt op de uitvoering van waterplannen en de tijdelijkheid van vergunningen voor puntbronnen in die benadering geen noodzakelijk instrument is, nu ook andere bronnen aan de betreffende belasting kunnen bijdragen en het bevoegde gezag sowieso al over voldoende mogelijkheden voor actualisatie van vergunningen beschikt,

dat er vanuit het Ministerie van I&M initiatieven zijn genomen om te komen tot herziening van stoffenlijsten en selectie van nieuwe 'overige relevante stoffen' en de initiatieven hebben geleid tot een zogenaamde 'Nederlandse Watchlist',

dat grote delen van de Nederlandse industrie afhankelijk zijn van oppervlaktewater voor koeldoeleinden,

dat 'gebruiksfuncties', zoals bijvoorbeeld de industrie, worden aangeslagen voor de bekostiging van de door de overheden uit te voeren activiteiten in zowel de waterketen als het watersysteem en er op dit punt sprake is van 'full cost recovery'.

Overwegende,

dat Nederland een Delta is van grote Europese rivieren, met veel internationaal concurrerende bedrijven, en Nederland voor het behalen van de doelen van de KRW sterk afhankelijk is van Frankrijk, Duitsland en België,

dat water ook in de toekomst van groot belang is voor de economische ontwikkeling van Nederland en water ook op lange termijn zeer belangrijke grondstof en vestigingsfactor zal zijn voor tal van

---

¹⁰ Industriële grondwaterwinningen en de Kaderrichtlijn Water, Rapport 607402004/2011 (S.Wuijts en R.Lieste)

(industriële) bedrijven,

dat het voor de Nederlandse (waterafhankelijke) economie van essentieel belang is dat voorkomen wordt dat Nederland door een verkeerde omzetting van Europese regels op slot raakt,

dat het voor de internationale concurrentiepositie van bedrijven van belang is dat de regelgeving in Nederland niet uit de pas loopt met de rest van Europa,

dat Europese regelgeving met betrekking tot waterkwaliteit bepalend is voor de uitwerking in de lidstaten en dit niet strookt met een Nationaal beleid voor stoffen in water,

dat selectie van nieuwe stoffen alleen zinvol is als dit gebaseerd is op uitgebreid onderzoek naar het voorkomen en het (toxisch) effect van stoffen en aldus de relevantie van deze stoffen onbetwist is,

dat uit onderzoek blijkt dat niet de puntbronnen maar met name diffuse bronnen en het buitenland het grootste aandeel hebben in de belasting van de Nederlandse oppervlaktewateren,

dat het gezien de KRW doelstellingen ondenkbaar is dat voor industriële winningen een lager beschermingsniveau wordt nagestreefd dan voor winningen ten behoeve van de openbare drinkwatervoorziening, en de verantwoordelijkheid op dit punt bij de provincie ligt,

dat de tijdelijkheid van lozingsvergunningen de investeringszekerheid voor vitale industriële sectoren schaadt,

dat met de inwerkingtreding van de Waterwet de maximale looptijd van de lozingsvergunning is geregeld in artikel 6.1 van de Waterregeling,

dat een adequate en transparante bepaling van de kosteneffectiviteit van maatregelen van essentieel belang is voor het optimaliseren van de stroomgebiedbeheerplannen,

dat gebruik van oppervlaktewater voor koeling tot minder CO₂-uitstoot leidt dan gebruik van koeltorens of luchtkoeling,

dat de kosten van het gebruik van water zo laag mogelijk moeten zijn en een heffing op het gebruik van water de concurrentiepositie van Nederland zal aantasten en bovendien niet of nauwelijks zal reguleren.

Verzoekt de overheid,

bij de herziening van de stroomgebiedbeheerplannen terdege rekening te houden met de belangen van industriële gebruikers van water en daarbij het concurrentievoordeel van de unieke ligging van Nederland in een waterrijke Delta (ten opzichte van andere landen) in acht te nemen,

Europese definities te volgen, deze ongewijzigd over te nemen en geen Nederlandse koppen te plaatsen op Europese regelgeving,

er middels actieve sturing zorg voor te dragen dat de provincies industriële grondwaterwinningen op adequate wijze beschermen opdat invulling kan worden gegeven aan de KRW opgave op dit punt,

artikel 6.1 van de Waterregeling zodanig aan te passen dat vergunningen die per 22 december 2013 verleend worden niet tijdelijk behoeven te zijn,

de methodieken volgens welke de kosteneffectiviteit van maatregelen wordt bepaald nader uit te werken en resultaten tevens te toetsen op draagvlak en inpasbaarheid,

er zorg voor te dragen dat het nationale stoffenbeleid het internationale beleid op het gebied van stoffen volgt en niet eenzijdig Nederlandse stoffen te selecteren,

doelen en maatregelen met betrekking tot stoffen en andere parameters, zoals temperatuur, samen met landen bovenstrooms vast te stellen,

er zorg voor te dragen dat de inzet van oppervlaktewater als koelwater op lange termijn, ook in het geval de temperatuur van het oppervlaktewater stijgt, mogelijk blijft in Nederland,

geen nieuwe heffingen op het gebruik van water te introduceren.

Energie/waterkracht

Constaterende,

Dat de turbines van veel bestaande waterkrachtcentrales een (te) grote vissterfte veroorzaken ,

Dat de technieken voor visgeleiding van deze centrales nog niet voldoende ontwikkeld zijn,

Dat er een beleid is ontwikkeld om de schade door waterkracht zoveel mogelijk te beperken (watersysteem benadering (10% sterfte per rivier), best bestaande cq toepasbare technieken),

Dat er technieken bestaan voor visveilige waterkracht,

Dat de visstand in watersystemen ook wordt beïnvloed door de aanwezigheid van voedsel (nutriënten), door predatoren (roofvis en aalscholvers), door de beroepsvisserij en door de sportvisserij.

Overwegende,

Dat in de watersystemen de visstand een belangrijke indicator is voor een gezonde ecologische toestand,

Dat een aantal waterkrachtcentrales (te) veel schade en sterfte aan de visstand toebrengen,

Dat er geen evenwichtige afweging plaats vindt naar de oorzaken die van invloed zijn op de visstand,

Dat visveilige waterkrachtcentrales mede hierdoor moeilijk van de grond komen,

Dat (visveilige) waterkracht een bijdrage kan leveren in de productie van duurzame energie en een speerpunt kan zijn in de innovatie en de export van waterbouwkundige kennis en producten.

Verzoekt de overheid,

Waterkracht een volwaardige functie toe te kennen en het waterbeleid (mits visveilig).

Landbouw

Constaterende,

dat land- en tuinbouw 70 % van het landelijk gebied bezit en beheert en vaak gezien wordt als leverancier van ruimte voor de ontwikkeling van groene, rode of blauwe functies,

dat de voedselzekerheid hoog op de agenda staat. Bij een bevolkingsgroei van 70% in 2050 zou de sector minimaal 2 % groei per jaar moeten realiseren om bij te dragen aan de mondiale voedselvoorziening,

dat landbouw afhankelijk is van voldoende water van een goede kwaliteit, maar door het gebruik van hulpstoffen (meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen) ook effecten heeft op de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater,

dat klimaatsverandering leidt tot nieuwe opgaven voor het waterbeheer en voor de land- en tuinbouw,

dat tegengaan van verzilting nodig is. De agrarische productie in zilte omstandigheden is alleen voor bepaalde nichemarkten geschikt. Innovaties zullen ook de reguliere gewassen meer geschikt maken voor brak water. Toch blijft het gros van de sector belang houden bij voldoende zoetwater,

dat hogere temperaturen in combinatie met eutrofiering van het oppervlaktewater een bedreiging voor de waterkwaliteit vormen. De kans op bacteriologische verontreiniging is een aandachtspunt voor de grondgebonden veehouderij (veedrenking),

dat veel waterproblemen de competentie en financiële draagkracht van de waterbeheerders overstijgen,

dat een gebiedsgericht kennis- en innovatieprogramma nodig is kosteneffectieve maatregelen daadwerkelijk te implementeren bij agrarische bedrijven,

dat bij de KRW normstelling voor nutriënten in het agrarisch gebied een onevenredig groot doelgat is vastgesteld, m.n.

1. Veenweidegebied	: veenafbraak
2. Bollenstreek	: uitspoelingsgevoelige gronden
3. Droogmakerijen	: nutriëntenrijke kwel
4. Hoge zandgronden	: historische belasting
5. Kleigebieden	: drainage
6. Brak water ZE en ZHE	: N-normen
7. Lösgronden	: uitspoelingsgevoeligheid
8. Veenkoloniën	: uitspoelingsgevoeligheid
9. Glastuinbouw	: ontbreken van riolering van spuiwater

Overwegende,

dat LTO met het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer (DAW) een toekomstvisie neergezet om met de Nederlandse landbouw en watersector gezamenlijk uit te laten groeien tot De Land- en Waterdelta van de wereld,

dat regionale LTO organisaties samen met de waterschappen de knelpunten en oplossingsrichtingen voor de 16 landbouwregio's in beeld hebben gebracht (quick scan),

dat de sector op zo kort mogelijke termijn streeft naar een duurzame productiewijze waarbij vermijdbare emissies naar grond- en oppervlaktewater worden uitgesloten. Dit betekent dat de mineralen efficiënt worden benut (*Masterplan Mineralen*) en dat gewasbeschermingsmiddelen daar worden aangewend waar ze hun werk moeten doen. Daar waar het generieke milieubeleid niet toereikend is worden de regionale knelpunten met stimulerend maatwerk opgelost,

dat aan de hand van de kaders van het op te stellen Nationaal Actieplan Gewasbescherming (NAP) probleemgebieden worden geselecteerd die zich lenen voor gebiedsgerichte projecten 2013-2014,

dat de sector positief bijdraagt aan Green Deals *Biodiversiteit en Economie* (afspraken over groene groei), *Producerend Landschap* (samenwerking tussen natuurbeheerders en agrariërs om nieuwe arrangementen te ontwikkelen voor ontwikkeling en beheer van biodiversiteit en landschap) en het *Fosfaatketenakkoord* (ambitie om binnen twee jaar een duurzame markt te creëren waarin zoveel mogelijk her te gebruiken fosfaatstromen op een milieuverantwoorde wijze in de kringloop worden teruggebracht en waarbij het gerecyclede fosfaat - zo lang er sprake is van een overschot op de Nederlandse markt - zoveel mogelijk wordt geëxporteerd om elders een bijdrage te leveren aan bodemverbetering en voedselproductie),

dat LTO kennisoverdracht en voorlichting naar agrarische bedrijven wil bevorderen en hen wil stimuleren tot actieve deelname aan de gebiedsprocessen KRW en de gebiedsdossiers waterwinningen,

dat de waterschappen bij het vaststellen van de doelen de standaardnormen uit het STOWA rapport voor sloten en kanalen overgenomen hebben en daarbij weinig rekening gehouden met de agrarische functie van het gebied. De kennis ontbrak om de onvermijdelijke emissies als gevolg van de specifieke productieomstandigheden te verdisconteren en om de effecten van het generieke mest en mineralenbeleid in te schatten (niet te verwarren met de doelverlaging die is aangekondigd voor 2021). Inmiddels is er een voorstel voor de aanpassing van de N-normen voor natuurlijke wateren, echter een breed gedeelde analyse van de normen voor de kunstmatige en sterk veranderde wateren ontbreekt tot op heden,

Verzoekt de overheid,

rekening te houden met de belangen van landbouw bij de uitwerking van het van het mestbeleid 2014 t/m 2017 (5e Actieprogramma nitraatrichtlijn), de invulling van het NAP Gewasbescherming, de 5 deltabeslissingen in het kader van het Deltaprogramma (2014), de onderhandelingen over het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2014-2021, de aanwijzingsbesluiten en invulling van de beheerplannen N2000 en de concretisering van de Programmatische Aanpak Stikstof,

de sector te betrekken bij de voorbereiding van de gebiedsprocessen KRW in 2012 en de uitvoering van de processen in 2013 om invulling te geven aan de tweede planperiode KRW,

daarbij de aanstelling mogelijk maken van een projectleider en 7 watermakelaars om het DAW te verankeren in de tweede stroomgebiedbeheerplannen KRW en Deltabeslissingen en om relaties leggen tussen DAW en andere relevante dossiers (mestbeleid, gewasbeschermingsbeleid, activiteitenbesluit, GLB),

te bewerkstelligen dat waterbeheerders bij de ontwikkeling van de ecologische en chemische waterkwaliteit in het agrarisch gebied het mineralen- en het gewasbeschermingsdossier leidend laten zijn en in de gebiedsprocessen na te gaan welke stikstof- en fosfaatsnormen in de specifieke omstandigheden in redelijkheid haalbaar zijn,

te bewerkstelligen dat een voor de sector gunstig peilbeheer mogelijk blijft door een gedragen uitwerking van de GGOR, een herijking van de peil-normeringsdiscussie en adequate compensatie indien rondom N2000, Topgebieden verdroging en bij beekherstelprojecten een voor land- en tuinbouw suboptimaal beheer wordt nagestreefd,

de vergroening van het GLB in te passen en te stimuleren dat waterschappen, provincies en drinkwaterbedrijven meedoen met de inzet van financiële arrangementen (groenblauwe diensten, investeringsregelingen) voor grootschalige uitrol bovenwettelijke maatregelen,

regie te voeren opdat innovatie zijn weg vindt naar de agrarische bedrijven. Slimmere technieken voor bemesting, irrigatie en vermindering van erfafspoeling kunnen enerzijds zorgen voor een betere mineralenbenutting en zuiniger gebruik van water en anderzijds een positieve impact

hebben op de wateropgaven,

te bevorderen dat de Bedrijfsmilieuscore/Kringloopwijzer als instrument ingezet kan worden binnen de melkveehouderij, de akker- en tuinbouw om

- een alternatief te bieden voor verdere generieke aanscherpingen (van gebruiksvoorschriften en normen) bij het mest- en gewasbeschermingsbeleid,
- agrarische ondernemers te kunnen betalen voor (bovenwettelijke) prestaties als 'groenblauwe diensten' die aansluiten op de wateropgaven
- en waarmee ondernemers zich kunnen 'verantwoorden' naar markt- en ketenpartijen,

te stimuleren dat erfbetreders worden opgeleid om agrarische ondernemers

- vertrouwd te maken met de systematiek van de Bedrijfsmilieuscore/Kringloop-wijzer en de mogelijkheden die dit instrument biedt (mestbeleid, markt etc.),
- te helpen bij het (laten) betalen voor groenblauwe diensten,
- en zo optimaal mogelijk gebruik te laten maken van het GLB,

in samenspraak met de sector en het landbouwpraktijkonderzoek de normen voor de kunstmatige en sterk veranderde wateren nader te onderzoeken en in de volgende generatie waterbeheerplannen normen vaststellen voor stikstof en fosfaat die passen bij de agrarische functie en de regiospecifieke agrarische productieomstandigheden.

Natuur

Constaterende,

dat het klimaat verandert en dit resulteert in een toenemende druk op verdroging, algenbloeiverschijnselen en verzilting,

dat op grond van de uitkomst van EU-Blueprint Water 2012 verwacht wordt dat Nederland het uitstellen van maatregelen onvoldoende gemotiveerd heeft,

dat verdroging van waterafhankelijke natuurgebieden onvoldoende aandacht heeft doordat het TOP-gebiedenbeleid onvolledig overgenomen is in de huidige stroomgebiedbeheerplannen (vnl. beperkt tot verdrogingseffecten Natura-2000 doelstellingen wat slechts 40% verdroogde natuurareaal betreft) en doordat natuurbezuinigingen het beperkte TOP-gebiedenbeleid ook nog onder druk zetten,

dat grondwaterpeilen in veengebieden structureel 1-2 cm/jr dalen door klink, veenoxidatie en overige peilverlagingen t.b.v. de landbouw, waardoor directe verdrogingseffecten optreden, het peilverschil met inliggende natuurgebieden toeneemt en er compensatie nodig is voor behoud van de kwantitatief goede toestand van het grondwater,

dat in de huidige stroomgebiedbeheerplannen nauwelijks maatregelen genomen om een natuurlijker oppervlaktewaterpeilbeheer te realiseren, waardoor investeringen in natuurvriendelijke oevers te weinig opleveren en het hertstel van golfremmende oevervegetatie achter blijft,

dat eutrofiëring door uit- en afspoeling van landbouwpercelen niet wezenlijk aangepakt in de huidige stroomgebiedbeheerplannen en dat de agrarische nutriëntenemissies ca. 3% groter worden dan voorspeld door het niet realiseren groot deel Ecologische Hoofdstructuur,

dat er onrealistisch lage chloridenormen in verziltingsgevoelige gebieden worden gesteld (in veel verziltingsgevoelige gebieden wordt een norm van 200 mg Cl/l gehanteerd, terwijl daar gewassen geteeld worden die veel hogere gehalten aankunnen),

dat de potenties voor ecologie en waterkwaliteit in kleine wateren vaak heel groot zijn, de maatregelen beperkt kunnen zijn en zonder beleid het biodiversiteitsverlies daar gierend achteruit gaat (zie bijvoorbeeld Natuurbalans 2010 van Plan Bureau voor de Leefomgeving),

Overwegende,

dat de door milieupartijen voorgestelde klimaatbufferaanpak (Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers en Ecoshape/Building with Nature) vaak ook bijdraagt aan waterkwaliteitsdoelen (bijvoorbeeld klimaatbuffers Castricum, De Onlanden e.v.a.: www.klimaatbuffers.nl),

dat er harde doelstellingen voor 2020 voortkomen uit het nieuwe EU biodiversiteitsbeleid en nieuwste versie FAQ-paper Water and Biodiversity,

dat de KRW tot doel heeft het voorkómen van schade aan alle terrestrische ecosystemen die rechtstreeks van het grondwaterlichaam afhankelijk zijn,

dat eenmaal genomen verdrogingsherstelmaatregelen op termijn weer effect kunnen verliezen door verder grondwaterstanddalingen in veengebieden,

dat een natuurlijker oppervlaktewaterpeilbeheer nodig is om ecologische doelen te halen, te voorkomen dat kostbaar schoon neerslagwater afgevoerd wordt en gecompenseerd wordt met aanvoer van systeemvreemd rivierwater (met veelal externe of - o.i.v. aangevoerd sulfaat - interne eutrofiëring als gevolg),

dat eutrofiëring volgens het Plan Bureau voor de Leefomgeving grootste waterkwaliteitprobleem is,

dat een te lage chloridenorm leidt tot verspilling van zoet doorspoelwater en strijdig is met de

doelen van de KRW,

dat beleid voor kleine wateren in veel provincies en waterschappen was dit toegezegd voor de periode 2016-2021,

Verzoekt de overheid,

synergie tussen het Deltaprogramma en de KRW te maximaliseren door klimaatbuffers en de inzichten van "meebewegen en veerkracht waar het kan" maximaal mee te nemen in de strategie voor klimaatadaptatie,

mogelijkheden voor watervriendelijke landbouw vanuit Gemeenschappelijk Landbouw Beleid te benutten en te betrekken bij de discussie rond tot disproportionele kosten e/o significante schade,

een inhaalslag te maken voor Natura 2000 en watercondities door het leeuwendeel van de voor N2000 benodigde watercondities in stroomgebiedbeheerplannen 2016-2021 te realiseren,

te stimuleren dat waterschappen beleid ontwikkelen om veenoxidatie te remmen en te beperken. Voorstel is om in gebieden met dikke veenlagen aan de oppervlakte (>25 cm) een voor landbouw te natte situatie in meer dan 10% van het peilgebied te accepteren en veenbodemreservaten in te stellen waar in het geheel geen verdere peilverlaging meer wordt toegepast: natuurgebied of waterbestendige landbouw,

verder te gaan met herstel natuurlijke karakter van waterlichamen (bredere oeverzones voor meren en plassen en hermeandering van beken) door opnieuw uit te gaan van de hydrologische herstelmaatregelen uit de Handreiking Significante Schade,

voor de komende stroomgebiedbeheerplannen sterk inzetten op functie-innovatie, het aanpassen van economische landgebruik aan de natuurlijke potenties van het watersysteem (aanpassen teeltvormen en afzetmarkten aan zaken als hoge waterstanden, hoge chlorideconcentratie e.d.): functie volgt watersysteem met een afweging van kosten korte- vs. baten lange termijn,

de ontwikkeling de stimuleren van (meer) zoutresistente aardappel- en bolgewassen, markt voor zoute groenten, sawah-teelten voor het gematigde klimaat e.d.,

in het Deltadeelprogramma zoetwatervoorziening een lage chloridenorm ter discussie te stellen,

in plaats van overal het zout wegspoelen te kiezen voor het concentreren van brakke kwel in hotspots, verzilting waar ofwel zoutresistente landbouw of aquacultuur plaatsvindt ofwel zoute of brakke natuurgebieden ("zilte natuuroases") worden ingericht. Zo kan zoetwater worden gereserveerd voor zoetwaterafhankelijke functies buiten die gebieden

kansen voor verbetering van de waterkwaliteit te zoeken in TOP-sector Water.

Sportvisserij

Constaterende,

(0) Voor de sportvisserij zijn zowel de natuur (visstand) als de recreatie (sportvisserij) de essentiële componenten in het waterbeheer. Verschillende aspecten, zoals onder het thema Natuur zijn verwoord, passen ook in de zienswijze van Sportvisserij Nederland. Voor de volledigheid zijn deze hieronder ook nog aangegeven, met soms nog een aanvullend accent. Veel zaken die rondom de visstand spelen en herstel en beheer aanbevelingen op dit gebied, zijn niet alleen voor de visstand zelf van belang en de sportvisserij, maar ook breder voor "natuur" en recreatie. Ook de opmerkingen m.b.t. het Deltaprogramma van de sector Natuur, worden onderschreven door Sportvisserij Nederland.

(1) dat in de huidige stroomgebiedbeheerplannen nauwelijks maatregelen zijn genomen om een natuurlijker oppervlaktewaterpeilbeheer te realiseren,

(2) dat de visproductie (recrutering, jaarklassterkte, biomassa) in veel (grotere) oppervlaktewateren onder druk staat door een combinatie van verschillende factoren (orde van grootte afname 30-50% in vergelijking met 1990, verder dalende trend), in essentie door de vermindering van antropogene nutriënten, bij tegelijkertijd het uitblijven van herstel van natuurlijke (productie)processen. Deze zijn in de periode vanaf 1920 gemarginaliseerd als gevolg van de waterhuishoudkundige ingrepen in watersystemen,

(3) dat veel (kleinere) oppervlaktewateren toenemen in helderheid en daarmee groei van waterplanten. Dat dit leidt tot verschuiving in visgemeenschap en sportvisserijmogelijkheden, met ook (vaker) explosieve groei van waterplanten en problemen met het beheer en onderhoud terzake,

(4) dat nog steeds veel oppervlaktewateren hebben te maken met dikke baggerlagen, achterstallig onderhoud e.d. waardoor in zeer warme zomers en winters met ijs- en sneeuwbedekking het risico op vissterfte niet denkbeeldig is,

(4) dat de visstand in het IJsselmeer, het grootste viswater van NL en visreservoir voor omliggende regio's, nog steeds trendmatig verder achteruit gaat,

(5) dat het herstel van (verdwenen) riviertrekvisserij met ook in omvang een te bevissen bestand, ook op lange termijn waarschijnlijk niet zal / kan worden gerealiseerd,

(6) dat in veel polders sprake is van toenemende (peil)compartimentering, de vismigratie tussen noodzakelijke deelhabitats daarmee wordt belemmerd en daardoor de karakteristieke visgemeenschap van polderwateren achteruit gaat,

(7) dat de hoge mortaliteit van vissen door gemalen, waterkrachtcentrales, scheepvaart weliswaar meer aandacht heeft gekregen, maar niettemin de plannen voor meer waterkrachtcentrales doorgaan, zonder werkelijk zicht op effectieve maatregelen die "geen sterfte" garanderen.

(8) dat de potenties voor visstand en de sportvisserij in kleine wateren en in het stedelijk gebied vaak heel groot, maar ook deels onbenut zijn,

(9) dat de problematiek van micro-verontreinigingen nog verre van opgelost is en nieuwe, potentieel risicovolle stoffen zich aandienen (hormonen, residuen medicijnen, nofenolen, nanostoffen). Dit betreft ook het vraagstuk van de voedselveiligheid (visconsumptie) t.a.v. PCB-dioxine achtige stoffen in vis,

(10) dat de implementatie van de KRW in de praktijk ook heeft geleid tot gebruik van niet gefundeerde (vis)deelmaatlaten, afleiding van onrealistische doelen en maatregelen door waterbeheerders, en dit heeft geleid tot spanningsvelden tussen waterbeheerders en sportvisserij,

(11) dat de waterbeheerders KRW-doelen en maatregelen onvoldoende hebben vertaald in praktische en aansprekende eindbeelden, waardoor de communicatie, publiek-private samenwerking, maatschappelijk gebruik en afstemming over de KRW (maatregelen) niet is bevorderd.

Overwegende,

(1,2) dat een natuurlijker oppervlaktewaterpeilbeheer nodig is om ecologische doelen te halen, waaronder het mogelijk maken van de voortplanting, het opgroeien en de biologische productie van kenmerkende vissoorten in voldoende mate,

(1,2) dat lage peilen, vooral aan het einde van de winterperiode (en/of vorstperiode) ongewenst zijn en niet per se noodzakelijk voor agrarische functies,

(1,2) dat zoet-zoutgradiënten en land-waterovergangen (bij allerlei watertypen) bij een natuurlijk peil (dynamiek), primair sturende factoren zijn voor de instandhouding en ontwikkeling van karakteristieke visgemeenschappen en het aquatisch ecosysteem,

(1,2) dat de visproductie verder onder druk kan komen door de opwarming (klimaatscenario's), ook in samenhang met de huidige snelle uitbreiding van exotische vissoorten, die overigens voor de sportvisserij van geen betekenis zijn,

(1,2) dat de verbinding tussen en variatie in habitats essentieel zijn voor een goede visstand en het duurzaam functioneren van aquatische ecosystemen. Maatregelen m.b.t. verbinding (vismigratie) weliswaar substantieel aandacht hebben gekregen, maar dat aan de kwaliteit en areaal van geschikte vishabitats (primair paai- en opgroeigebied, refugia) nog onvoldoende aandacht wordt geschonken,

(3,4) visvriendelijk beheer, onderhoud en inrichting continue aandacht behoeft, ook betreffende soorten niet opgenomen in Rode Lijst, en FF-wet,

(3,4) eindbeelden nodig zijn betreffende de gewenste arealen en typen vegetatie, in een balans tussen ecologische en maatschappelijke functies,

(5) dat dit water, als het grootste leefgebied voor vissen, ook als "visreservoir" fungeert voor een groot areaal omliggende en aangrenzende wateren en deze functie door verschillende factoren ook onder druk staat,

(6) dat structurele vormen van viskweek en visuitzettingen als compenserende maatregelen nodig en noodzakelijk kunnen zijn,

(7) dat de achteruitgang van de visstand in polders specifieke aandacht en maatregelen behoeft,

(8) dat waterkracht slechts een marginale bijdrage levert aan de energievoorziening, maar een grote sterfte van vissen veroorzaakt,

(9) dat de betrokkenheid van de burger (al dan niet vissend), in het bijzonder ook de jeugd, bij het water in de eigen (stedelijke) leefomgeving van belang is,

(10) dat de aanwezigheid van (nieuwe) microverontreinigingen zorgen baart m.b.t. ecologie en gezondheid van de visstand, alsmede de voedselveiligheid

(11,12) dat een adequaat protocol, realistische eindbeelden, doelstellingen, maatregelen en maatregelen – ook passend bij een verantwoord recreatief gebruik van oppervlaktewater – nodig is,

dat herstel en instandhouding van de visstand ook kan worden gezien als ecosystemedienst met grote maatschappelijke en economische revenuen,

dat maatregelen gericht op herstel visstanden onderdeel kunnen zijn van de agenda van innovatie, markt- en positieversterking (degradatie van visstanden speelt wereldwijd).

Verzoekt de overheid,

(1,2) verder te gaan en de maximale grenzen aan speelruimte op te zoeken bij het herstel van het natuurlijke karakter van waterlichamen (zoals bredere oeverzones voor meren en plassen, vergroting areaal vloedvlaktes, hermeandering van beken, peilbeheer IJsselmeer, Randmeren),

(1,2) te onderkennen dat het herstel van zoet-zoutovergangen in "Nederland-Deltaland" essentieel is voor de langere termijn omvang en samenstelling van (karakteristieke) visgemeenschappen en de visserijmogelijkheden en ook hiervoor de maximale ruimte op te zoeken,

(1,2) te bewerkstelligen dat het peilbeheer, vaak resulterend in onderbemaling, in de periode februari –april, zo visvriendelijk mogelijk wordt ingericht, met inachtneming van reële landbouwbelangen,

(1,2) meer aandacht te besteden aan functioneel beheer, inrichting en bescherming van (ook bestaande) paai- en opgroeigebieden van vissen,

(1,2) onverkort de maatregelen t.a.v. herstel vismigratie uit te voeren, met in het bijzonder ook de uitvoering van de Kier Haringvliet en vismigratie Afsluitdijk in samenhang met de initiatieven uit de regio en private stakeholders,

(3,4,11,12) in de volgende generatie waterbeheerplannen (concept-) eindbeelden te presenteren, gebaseerd op realistische maatregelen en maatschappelijke functies, waaronder de recreatieve.

(5) er voor zorg te dragen dat herstel van de visstand een van de leidende principes wordt voor het IJsselmeerbeleid en voorziene maatregelen,

(6) bij te dragen aan beleid en kaders t.a.v. het uitzetten van vis als compenserende en ondersteunende maatregel voor het maatschappelijke (recreatief- economische) belang van de sportvisserij,

(8) geen medewerking te verlenen aan de bouw van waterkrachtcentrales, dan wel onder de uitsluitende bepaling van "geen vissterfte",

(9) de campagne "Nederland leeft met water" naar niveau van Rijk, provincies en gemeenten (+ waterschappen) te differentiëren naar verschillende maatschappelijke functies, belevingen en behoeftes,

(10) blijvende aandacht schenken aan de impact en aanpak van microverontreinigingen, onderzoek ook uit te breiden tot het veld van nanostoffen, hormoonverstorende stoffen (bijv. nonylfenol), en medicijn residuen, en verdere maatregelen te treffen tot aanpak van de problemen,

(11) maatregelen herstel visstand ook meer te beschouwen in kader van ecosysteemdiensten en als onderdeel van de innovatie-agenda met verdere (inter) nationale potenties.

Beroepsvisserij

Constaterende,

Dat vanuit de sector sportvisserij een groot aantal waardevolle constatering en overwegingen zijn gemaakt ten aanzien van waterbeheerkwesties.

Dat de paling ecologisch een belangrijke vissoort is. Niet alleen als predator van insectenlarven maar ook als voedsel voor predatoren.

Dat de paling cultureel historisch een belangrijke vissoort is. Niet alleen voor de traditionele vissersgemeenschappen langs het IJsselmeer maar ook als gerookt product op markten en feestelijke bijeenkomsten.

Dat de paling een economisch belangrijk product is met in Nederland een totale omzet van 300 miljoen euro (inclusief de, van de natuur afhankelijke, kweek).

Dat de paling genoemd wordt als migrerende vissoort in de KRW en de Beneluxbeschikking.

Dat het aanpassen van gemalen en WKC's onderdeel uit maakt van de Europese aalverordening en het Nederlands beheerplan aal.

Overwegende,

Dat de beroepsvisserij net als de sportvisserij belang heeft bij een zo natuurlijk mogelijke oever- en waterinrichting

Dat de beroepsbinnenvisserij groot belang heeft bij een goed beheer en herstel van de aalstand.

Dat de beroepsvisserij zelf investeert in de uitzet van jonge aal in afgesloten gebieden.

Dat de beroepsvisserij, middels het samenwerkingsverband DUPAN en het duurzame palingfonds, op korte termijn wil investeren in het transporteren van paling langs migratieobstakels.

Op een groot aantal locaties de paling gedood of verwond wordt door gemalen.

Nog te weinig bekend is over de verspreiding, het gedrag en de ecologie van de paling in haar verschillende levensstadia in de Nederlandse kust- en binnenwateren.

In een deel van de Nederlandse binnenwateren de paling niet aan consumptienormen voldoet en dit direct gerelateerd is aan de vervuiling van de waterbodems.

Verzoekt de overheid,

Gehoor te geven aan de verzoeken van de sportvisserij zoals verwoord in Waterbeheerkwesties volgens de sector Sportvisserij.

Zelf actief deel te nemen in de Visstand Beheer Commissies teneinde, samen met de beroepsvisserij en de sportvisserij, maatregelen op maat te nemen ten behoeve van zowel de paling als de overige vis.

Het aalherstel integraal aan te pakken inclusief het verlies aan habitat door migratiebarrières.

Ook een financiële bijdrage te leveren aan het vangen en transporteren van paling langs migratieobstakels.

Een landelijk netwerk op te zetten voor de monitoring van de uittrek van schieraal, het aandeel beschadigde schieraal en de mate van vervuiling in de aal.

De aal, als indicator voor connectiviteit van wateren, een prominente plaats te geven in de KRW-maatlatten voor de Nederlandse binnenwateren van sloten tot grote meren.

Te bevorderen dat waterbeheerkwesties uit de Europese aalverordening meegenomen worden in het lopende Blueprint proces en vervolgens stevig geïntegreerd worden in Europese Kaderrichtlijn Water.

Beroepsscheepvaart

Constaterende,

Dat de binnenvaart een milieuvriendelijke manier van goederentransport is die op het water geen congestie ondervindt en die nog ruim voldoende reservecapaciteit beschikbaar heeft op de vaarwegen. *(bron: Waardevol Transport)*

Dat binnen Nederland 35% van het totale vrachtvervoer per binnenvaart vervoert wordt en nergens anders in Europa het aandeel van de binnenvaart ten opzichte van de andere modaliteiten zo groot is. *(bron: CBS)*

Dat Nederland een vaarwegennetwerk heeft van ruim 6000 km lang en er binnen Europa zelfs 50000 km vaarweg beschikbaar is en dat het Nederlandse vaarwegennet internationaal model staat als een uiterst adequaat en vitaal infrastructureel netwerk. *(bron: BVB)*

Dat over de Europese vaarwegen jaarlijks ruim 100 miljard tonkilometer lading wordt vervoerd. En dat binnen Europa het vervoer over water in 2040 zal toenemen tot ruim 200 miljard tonkilometer. *(bron: Eurostat)*

Dat de binnenvaartsector in Nederland een totale productiewaarde van 2 miljard euro heeft en over een grote toegevoegde waarde beschikt van ca. 1 miljard euro en dat dit laatste met een factor 5 tot 10 vermenigvuldigd kan worden indien men ook de toegevoegde waarde voor de aanvoer van bulkclading aan industrie meerekent. *(bron: Erasmus universiteit - Beschrijving huidige binnenvaart)*

Dat de binnenvaartsector binnen Nederland werkgelegenheid biedt aan 17.000 mensen. *(bron: Nederlandse Maritieme Cluster Monitor 2011)*

Dat om de kansen voor de binnenvaart te kunnen benutten het van belang is dat de aanliggende havens inspelen op de toekomstige binnenvaart, zowel qua toegankelijkheid, logistiek als organisatie.

Overwegende,

Dat het niet voldoende is om de concurrentiepositie van de binnenvaart en de veiligheid en vlotheid op de vaarwegen in de (nabije) toekomst te handhaven en verbeteren vragen wij aandacht voor de volgende zaken:

1. De binnenvaart is afhankelijk van goed bevaarbare rivieren met voldoende diepgang. De instandhouding van de huidige vaarweginfrastructuur is belangrijk om de maatschappelijke functie te (blijven) vervullen en mag daarom niet achteruitgaan.
2. Binnen Europa is middels het 'Witboek vervoer 2050' om CO2 uitstoot en congestie op de weg te verminderen, afgesproken vervoer per binnenschip te stimuleren. Een robuuste infrastructuur en een goede ontsluiting van (regionale) havens is daarom van grote importantie.
3. Watertekorten bij lage rivierafvoeren kunnen een belemmerende factor worden om schepen vlot te kunnen schutten. De periodes met laag water op de rivieren zullen als gevolg van de klimaatverandering in droge perioden vaker voorkomen en langer worden. Afspraken over de waterverdeling kunnen van invloed zijn op de beschikbaarheid van water (verdringingsreeks). Daarnaast geldt voor rivieren als de Rijn, IJssel, Waal en Maas dat de invloed van het buitenlandse beleid in Nederland merkbaar kan zijn.
4. In de KRW worden in artikel 9 regels gesteld betreffende kostenterugwinning voor waterdiensten. Onder waterdiensten worden volgens art. 2 lid 38 onder andere 'opstuwing' en 'opslag' gerekend. Bij het verhalen van kosten voor deze diensten is het van betekenis het

indirecte belang van transport over water voor de industriële- en handelssector mee te wegen. Daarnaast gaat het gestelde KRW-principe 'de vervuiler betaald' voor scheepvaart niet op. Zij verbruiken geen water en lozen niet in oppervlaktewateren, zij maken alleen gebruik van de vaarwateren.

5. De binnenvaart acht het als milieuvriendelijke vervoersmodaliteit niet wenselijk dat scheepvaartdoelen en natuurdoelen teveel uiteen gaan lopen.

Verzoekt de overheid,

Een duidelijke visie op de toekomst van de vaarwegen te blijven ontwikkelen zodat wateren hun maatschappelijke functie kunnen (blijven) vervullen en de beschikbaarheid van de vaarwegen gewaarborgd blijft. Daarnaast vragen wij minimaal het huidige serviceniveau op vaarwegen vast te houden.

Goed te kijken of KRW beleid en rijks-, regionaal- of Europees beleid elkaar voldoende aanvullen en niet nadelig beïnvloeden, zodat vervoer per binnenvaart gestimuleerd wordt en binnenhavens goed ontsloten worden en qua dimensies voldoende afgestemd zijn op die van de aangesloten doorgaande vaarwegen.

De gevolgen van watertekorten voor de binnenvaart in beeld te brengen en zo nodig maatregelen voor te bereiden en indien de verdringingsreeks in werking treedt het binnenvaartbelang op landelijk niveau te beoordelen, omdat een logistieke keten doorgaans regio-overstijgend is. Daarnaast is het van groot belang met Duitsland en België afspraken te maken over de waterverdeling, zodat Nederlandse rivieren ook in de toekomst voldoende water blijven krijgen.

Op de kosten van waterdiensten betreffende 'opstuwing' en 'opslag' het solidariteitsbeginsel toe te blijven passen en scheepvaart als watergebruik te blijven betitelen.

Het milieuvriendelijke karakter van de binnenvaart te blijven benadrukken en een veilige en vlotte vaart te blijven bevorderen zonder dat dit spanning tussen natuurdoelen en scheepvaartbelangen met zich meebrengt. Daarnaast dienen dimensies van vaarwegen behouden blijven en zodra dit niet zo is, vragen wij in te grijpen. Denk daarbij aan het handhaven van vaarwegdiepten, oeververdediging en het tijdig plegen van onderhoud.

Nota van antwoord op de inspraakreacties

Er zijn 5 reacties binnengekomen. Het betreft reacties van VEWIN, CIW en 3 natuurlijke personen.

VEWIN vertegenwoordigt de drinkwatersector op landelijk niveau. Zij vragen de Rijksoverheid er op toe te zien dat de belangrijke waterbeheerkwesties meegenomen worden in de Stroomgebiedbeheerplannen van 2015 en (de opvolger van) het Nationaal Waterplan. Verder verzoekt VEWIN om nationale normen vast te stellen voor de bodem, grond- en oppervlaktewater die gebaseerd zijn op de normen voor water voor menselijke consumptie uit de Drinkwaterwet. VEWIN geeft aan dat Invoering van een preventieve ketenbenadering inclusief adequate monitoring en nationale normeringen van nieuwe stoffen en geneesmiddelen essentieel is voor een reductie van de ongewenste effecten van nieuwe stoffen en geneesmiddelen. Daarnaast verzoekt VEWIN drinkwaterbescherming (en de uitkomsten van de gebiedsdossiers Drinkwater) te verankeren in relevante wetgeving (omgevingswet) en de structuurvisie ondergrond (STRONG).

Het CIW is de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid uit Vlaanderen. Het CIW is de bevoegde autoriteit in Vlaanderen voor de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water en de Richtlijn Overstromingsrisico's. Het CIW beoogt multidisciplinaire en beleidsdomein overschrijdende samenwerking tussen de entiteiten betrokken bij het integraal waterbeleid in Vlaanderen. Het CIW had geen specifieke opmerkingen, maar benadrukte het belang van grensoverschrijdende samenwerking op alle niveaus.

De reacties van de *natuurlijke personen* waren divers:

- Bestrijdingsmiddelen; verzoek tot verbod op gebruik van glyfosaten.
- Landbouw in relatie tot samenvatting van het PBL rapport; hierbij onder andere ingaand op de GLB subsidies, andere bronnen van nutriëntenbelasting en de mate waarin de landbouw vervuult.
- Drinkwater; ingaand op de vervuiling van drinkwater met o.a. geneesmiddelen.

De opmerkingen leiden niet tot significante wijzigingen ten opzichte van het ontwerp-document. Op enkele punten is het document Belangrijke Waterbeheerkwesties geactualiseerd. Het verzoek van VEWIN om drinkwater te verankeren in relevante wetgeving, is bij de opstellers van de structuurvisie ondergrond neergelegd. De insprekers ontvangen ieder een reactie middels een brief. Tevens zijn de zienswijzen en de reacties daarop geanonimiseerd gepubliceerd op de website van het Centrum voor Publieksparticipatie als onderdeel van de Directie Participatie (www.centrumpp.nl).

Synthese

Aanpak

In dit document is er voor gekozen om de belangrijke waterbeheerkwesties op nationale schaal te benoemen. Daarbij is gebruik gemaakt van de resterende opgave die in de stroomgebiedbeheerplannen van 2009 is vermeld, van een analyse van het Planbureau voor de Leefomgeving en van de opvattingen van maatschappelijke organisaties die betrokken zijn bij het water. Dit leidt tot verschillende accenten bij de inschatting van de aard en omvang van de resterende opgave. Daarmee vormt het document een goede basis voor de discussie die vervolgens moet gaan plaatsvinden in de gebiedsprocessen en die moet resulteren in het benoemen van de opgave per waterlichaam.

Hoe goed is de watertoestand op dit moment?

Op 10% van de zwemwaterlocaties is de kwaliteit niet aanvaardbaar, omdat de microbiologische condities niet op orde zijn. Daarnaast zijn er incidentele problemen met (blauw)algen. Door te hoge gehalten aan dioxine mogen paling en wolhandkrab uit veel grote wateren niet geconsumeerd en daarom niet gevangen worden; de palingstand is sowieso heel zorgelijk. Op de helft van de meetpunten zijn te veel gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen. Nieuwe stoffen vormen een toenemend probleem voor de drinkwaterbereiding. Mede doordat de hydrologische condities van veel natuurgebieden niet op orde zijn, worden nieuwe bouwprojecten door de rechter opgehouden.

Aan de andere kant is de nitraatconcentratie in het water dat uitspoelt uit de 'wortelzone' van landbouwpercelen naar het grond- en oppervlaktewater sterk gedaald tussen 1992 en 2010. Naast het mestbeleid heeft ook de aanpak van zuiveringsinstallaties effect en worden steeds meer meren en plassen helder. Hierdoor ontwikkelen waterplanten zich goed; soms zo goed dat de recreatiesector er last van heeft. De milieubelasting met gewasbeschermingsmiddelen is sterk gedaald. De Balans voor de Leefomgeving 2012 bevestigt dat de kwaliteit van de directe leefomgeving, waaronder de waterkwaliteit, sinds 1990 aanzienlijk is verbeterd. Symbolisch daarvoor is dat prinses Máxima september 2012 in de grachten van Amsterdam heeft gezwommen; iets wat enkele tientallen jaren geleden ondenkbaar was.

Het is duidelijk dat er nog belangrijke waterbeheerkwesties zijn, maar er is ook zeker vooruitgang geboekt. Het beeld dat er overal veel problemen zijn, moet worden bijgesteld naar specifieke problemen op bepaalde locaties. Dit vraagt om maatwerk bij de oplossing van de problemen.

Het gevarieerde beeld over de toestand van de waterlichamen komt overeen met de perceptie van de verschillende maatschappelijke organisaties. Het sluit niet aan bij het formele toestandoordeel van de Kaderrichtlijn Water, gebaseerd op one-out-all-out (de slechtste score bepaalt het totale oordeel). Het is van belang om in de presentatie van de toestand oog te hebben voor een realistische weergave, om zichtbaar te maken waar maatregelen effectief zijn geweest en om draagvlak te krijgen voor oplossingen van de resterende problemen. In het bijzonder geldt dit voor beschermde gebieden vanwege natuur, drinkwaterwinning en zwemwater.

Voortgang bij het oplossen van bekende problemen

Uit de analyse van het Planbureau voor de Leefomgeving blijkt dat er voortgang wordt geboekt met de opgave die is geïdentificeerd in de stroomgebiedbeheerplannen van 2009. Bij geen van de onderwerpen lijkt het doel echter volledig gerealiseerd.

Dit betekent dat het generiek beleid voor punt- en diffuse bronnen onverminderd moet worden voortgezet. Bij de uitwerking van het 5^e Actieprogramma Nitraat ligt een uitdaging om na te gaan of het tempo van verbetering toereikend is om tijdig doelen te realiseren. Het nieuwe beleid rond bestrijdingsmiddelen, dat wordt vastgelegd in het Nationaal Actieplan Duurzame Gewasbescherming, zal ook rekening moeten houden met het feit dat de toestand nog niet overal goed is. In beide gevallen lijkt er nog winst te halen met het toepassen van diverse innovatieve technieken.

Met betrekking tot de inrichting is er vooral een opgave voor de waterbeheerders. Het gaat dan om het natuurlijker inrichten van watersystemen, door waar mogelijk ingrepen die nadelig zijn voor de ecologie te mitigeren. Zowel bij nieuwe ingrepen als bij ingrepen uit het verleden. Specifieke aandacht is nodig voor vismigratie en bestrijding van verdroogde gebieden. Er zijn veel vismigratie-knelpunten opgelost, maar daar ligt nog steeds een opgave. Bij gemalen en waterkrachtcentrales kunnen innovatieve technieken worden ingezet bij nieuwbouw en vervanging. Het oplossen van verdroogde gebieden krijgt prioriteit en bijbehorende middelen van de rijksoverheid. Samen met vermindering van de stikstofdepositie, moet dit een belemmering van verdere economische ontwikkeling tegen gaan (Programmatische Aanpak Stikstof).

Nieuwe stoffen als toekomstige waterbeheerkwesties

Naast veranderingen tengevolge van klimaatverandering, vormen 'nieuwe stoffen' een potentieel belangrijke waterbeheerkwestie voor de komende jaren. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om medicijnresten. Deze nieuwe stoffen krijgen internationaal en nationaal aandacht. Zo wordt bij de herziening van de Richtlijn Prioritaire Stoffen (vermoedelijk in 2013 gereed) het aantal stoffen en bijbehorende milieukwaliteitseisen uitgebreid, en wordt van de huidige lijst de status en milieukwaliteitsnorm in enkele gevallen aangepast. De nieuwe lijst en normen vormen vertrekpunt voor het beleid van iedere lidstaat. Daarnaast wordt een internationale watchlist opgesteld. Hiermee worden nieuwe stoffen gemonitord, zodat bij een volgende herziening een gefundeerde afweging kan worden gemaakt voor verdere aanpassing van de lijst prioritaire stoffen.

Het internationale spoor heeft veel gelijkenis met de nationale aanpak van nationaal relevante nieuwe stoffen. De nationaal relevante stoffenlijsten zijn opgenomen in de Ministeriële regeling monitoring. Op grond van nieuwe kennis zullen veel stoffen van deze lijst worden verwijderd en worden milieukwaliteitsnormen geactualiseerd. Nieuwe stoffen komen eerst op een nationale watchlist (zoals aangekondigd in het Nationaal Waterplan), worden gemonitord en op grond daarvan wordt bepaald of deze stoffen aan de nationale lijst moet worden toegevoegd. Hierbij vindt intensief overleg plaats met de buurlanden.

Overeenkomsten in waterbeheerkwesties van maatschappelijke organisaties

Veel maatschappelijke organisaties herkennen zich in de bovengenoemde waterbeheerkwesties. Daarnaast zijn er ook andere kwesties aangedragen, waarbij overeenkomsten tussen verschillende maatschappelijke organisaties opmerkelijk zijn.

Zo wordt aangedrongen op betrokkenheid van de rijksoverheid en duidelijkheid in het beleid. Dit geldt bijvoorbeeld voor de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling. Voor een deel ligt deze opgave bij het Deltaprogramma, waar antwoorden worden gezocht op het veranderende klimaat. Watertekort houdt veel maatschappelijke organisaties bezig. Het onderwerp heeft een directe relatie met de bevaarbaarheid van rivieren, beschikbaarheid van koelwater, verdroging van landbouwgrond en natuurgebieden, verzilting en de chemische kwaliteit van proces- en drinkwater. Er liggen kansen om oplossingen voor waterveiligheid op een natuurvriendelijke manier te realiseren. De toekomstige ruimtelijke ontwikkeling van de ondergrond zal aandacht krijgen in de Structuurvisie Ondergrond. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de bescherming van de winning van drink- en industrieel water. Tenslotte wordt door meerdere partijen gevraagd om een duidelijke keuze voor waterkracht als duurzame energie, mits op een visvriendelijke wijze.

Een andere kwestie is een adequate en effectieve regelgeving en toereikende instrumenten om doelen te realiseren. Op het punt van regelgeving zal de Omgevingswet het voor initiatiefnemers gemakkelijker maken, doordat verschillende vergunningen worden samengevoegd. De Wet milieubeheer en Waterwet worden onderdeel van de Omgevingswet. Dit biedt een kans om meer dan voorheen de Europese regelgeving vertrekpunt te laten zijn voor de nationale wetgeving. Gebiedsdossiers bij de winning van drinkwater en industrieel water, zwemwaterprofielen en visplannen zijn instrumenten waar de betrokken partijen samen een optimale strategie in kunnen vastleggen. Er is aandacht nodig voor een adequate doorwerkingen van deze instrumenten.

Veel maatschappelijke organisaties wijzen op het belang van het overleg op het niveau van

internationale stroomgebieden. Hier ligt een uitdaging om onze nationale doelen te realiseren, waarbij de aanpak alleen effectief is als de zelfde ambitie wordt nagestreefd.

Binnen Europa zijn tendensen waarneembaar die tegemoet komen aan de wens voor een meer integrale aanpak en daarmee effectievere regelgeving. De Europese Commissie heeft in het kader van de "Blueprint to safeguard Europe's water resources" een evaluatie gemaakt van de eerste stroomgebiedbeheerplannen¹¹ en maakt mede op grond daarvan een doorkijk naar aanpassing van de wetgeving en niet-wettelijke instrumenten¹². In 2018 is de Europese Commissie volgens KRW artikel 19.2 gerechtigd wijzigingen aan te brengen aan de richtlijn. Hierbij streeft de Europese Commissie verdere integratie van waterregelgeving na: waterkwaliteit, waterkwantiteit (omgaan met watertekort, minimale afvoeren van rivieren, waterbalans grondwater), efficiënt watergebruik en kostenterugwinning van waterdiensten. Verder wordt onderkent dat de water- en landbouwregelgeving beter op elkaar moeten worden afgestemd.

Hoe verder

De stroomgebiedbeheerplannen van 2009, de analyse van de waterkwaliteit door het Planbureau voor de Leefomgeving en de opvattingen van de maatschappelijke organisaties geven inzicht in de belangrijke waterbeheerkwesties. De belangrijke waterbeheerkwesties die zich richten tot het rijk worden meegenomen bij de agendering van de opvolger van het Nationaal Waterplan en andere relevante structuurvisies.

De waterbeheerders combineren de onderwerpen uit dit document met de specifieke regionale situatie. Daarbij gebruiken zij recente informatie over de toestand en de ontwikkeling van de belastingen van waterlichamen. Hiermee bepalen zij in 2013 de opgave voor de afzonderlijke waterlichamen. Daarbij gaan zij na of en zo ja welke aanvullende maatregelen nodig zijn om een goede toestand te realiseren. Bij de hoogte van de doelen en het tempo waarin maatregelen worden uitgevoerd, kunnen zij gebruik maken van de afwijkingen die de richtlijn toestaat. Beheerkwesties, doelen, maatregelen en de motivatie van afwijkingen worden per waterlichaam vastgelegd in factsheets. Deze worden in 2014 vastgesteld als onderdeel van de plannen van waterbeheerders. De factsheets vormen de basis voor de stroomgebiedbeheerplannen voor Rijn, Maas, Schelde en Eems, die in 2015 worden gerapporteerd aan de Europese Commissie.

---

¹¹ http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/implrep2007/index_en.htm#third

¹² http://ec.europa.eu/environment/water/blueprint/index_en.htm